

VERSLAG

CRB 2015-1344

De conjunctuur in de papier- en grafische sector
voorjaar 2015

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

**Verslag over de conjunctuur
in de papier- en grafische sector
voorjaar 2015**

Aanspreekpunten:
Lieselot Smet
lieselot.smet@ccecrb.fgov.be
Emmanuel de Bethune
embe@ccecrb.fgov.be

Inhoudsopgave

1	Conjunctuuranalyse	4
1.1	Macro economische context	4
1.2	Internationale, Europese en Belgische context van de papier- en grafische sector	8
1.2.1	De papierindustrie	8
1.2.2	De grafische sector	9
2	Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en grafische sector, in België	10
2.1	Ontwikkeling van de pulp- en papierprijzen	10
2.1.1	Pulpprijzen (Europa)	10
2.1.2	Oud papier	11
2.1.3	Papierprijzen (Duitsland)	12
2.1.4	Papierprijzen (België)	15
2.2	Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	16
2.2.1	Papier en kartonnijverheid	16
2.2.2	Grafische nijverheid	17
2.3	Omzet	18
2.4	Productie en investeringen	19
2.5	Buitenlandse handel	24
2.6	Werkgelegenheid	27
2.6.1	Inleiding	27
2.6.2	Werknemersgegevens	28
2.6.3	Ontwikkeling van de ontslagen in relatie tot de tijdelijke werkloosheid	30
2.6.4	Faillissementsgegevens	32
3	Conclusie	34
3.1	Twee waardeketens	34
3.2	Pulp	35
3.3	Papier	35
3.4	Grafische sector	36
3.5	Werkgelegenheid	37
3.6	Algemeen	38
4	Bibliografie	40

Lijst grafieken

Grafiek 1-1: Wisselkoers USD/EUR 2012-2014	5
Grafiek 1-2: Economische vertrouwensindex in de Europese Unie en in België	6
Grafiek 1-3: Groei van het Belgische bbp, 2008-2014 (per kwartaal)	7
Grafiek 2-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)	11
Grafiek 2-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)	11
Grafiek 2-3: Prijsontwikkeling van oud papier in de buurlanden en het gemiddelde (gemengd, franco fabriek) - herziene formule	12
Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier	16
Grafiek 2-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in%)	21
Grafiek 2-6: Bezettingsgraad productiecapaciteit in relatie tot het investeringsniveau van de grafische sector (NACE 18+58)	24
Grafiek 2-7: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de papierindustrie	31
Grafiek 2-8: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de grafische sector	32

Lijst tabellen

Tabel 1-1: Groeipercentages van het bbp en richting van de herzieningen	4
Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - miljoenen euro's	19
Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - jaarlijkse cijfers	20
Tabel 2-3: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijke btw-aangiften - miljoenen euro's	23
Tabel 2-4: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in de waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's	26
Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten - in miljoenen euro's	27
Tabel 2-6: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak	29
Tabel 2-7: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht	30
Tabel 2-8: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (voor de volledige jaren 2013 en 2014)	33
Tabel 2-9: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (eerste 4 maanden van 2014 en 2015)	34

Lijst figuren

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	17
---	----

1 Conjunctuuranalyse

De conjunctuur van de papier- en grafische sector komt tot stand binnen een groter economisch geheel. Daarom bespreken we eerst de algemene conjunctuur om nadien over te gaan tot de sectorspecifieke situatie.

1.1 Macro economische context

De economische prognoses van mei 2015 van de Europese Commissie (EC) voor de jaren 2015 en 2016 zijn voor de ontwikkelde industrielanden optimistischer dan deze gemaakt in het najaar van 2014. De groeivoorzichten voor Europa blijven wel een stuk onder die voor de Verenigde Staten. De wereldwijde groeivoorzichten werden licht neerwaarts herzien, wat door de EC wordt toegeschreven aan de vertraging van de activiteit in een aantal opkomende landen.

Tabel 1-1: Groeipercentages van het bbp en richting van de herzieningen

	2013	2014	2015	2016		2014	2015	2016
Eurozone	-0,4%	0,9%	1,5%	1,9%	Eurozone	↑	↑	↑
EU	0,0%	1,4%	1,8%	2,1%	EU	↑	↑	↑
VSA	2,2%	2,4%	3,1%	3,0%	VSA	↑	↑	↓
Japan	1,6%	0,0%	1,1%	1,4%	Japan	↓	↑	↑
China	7,6%	7,4%	7,0%	6,8%	China	↑	↓	↓
Wereld	3,3%	3,4%	3,5%	3,9%	Wereld	↑	↓	↓

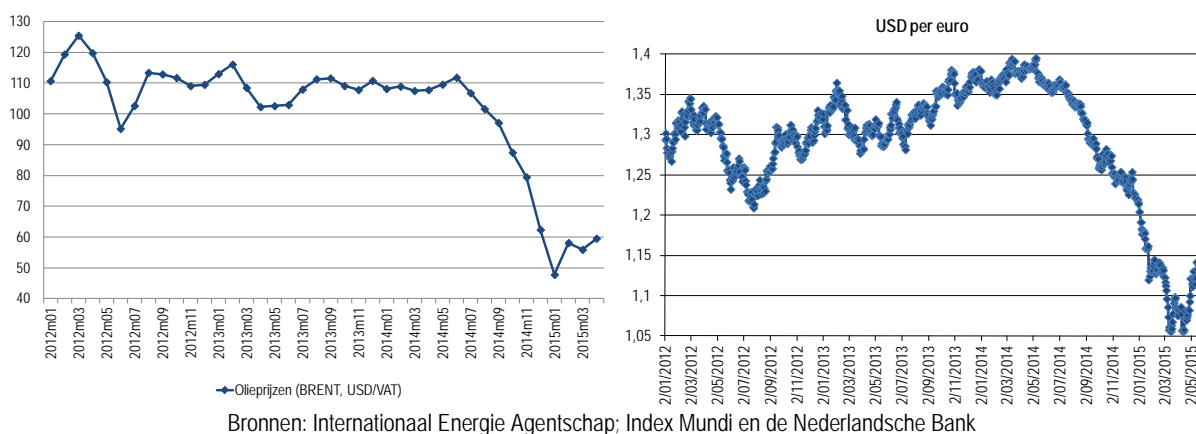
Bron: European Economic Forecast autumn 2014 & spring 2015

De eurozone blijft minder goede resultaten voorleggen dan de EU. Dit o.a. ten gevolge van een sterkere dynamiek van de Oost-Europese economieën, die verband houdt met de inhaalbeweging die daar plaatsvindt. Voor het eerst sinds de crisis zullen quasi alle Europese landen in 2015 allicht een positieve groei laten optekenen.

Verskillende elementen verklaren de verbetering aan het Europese front

De meest ingrijpende recente gebeurtenissen voor de evolutie van de conjunctuurontwikkelingen waren de kwantitatieve monetaire versoepeling van de ECB vanaf februari jl., de daarmee verbonden depreciatie van de euro t.o.v. de dollar en de forse daling van de olieprijsen.

Grafiek 1-1: Wisselkoers USD/EUR 2012-2014

De kwantitatieve verruiming van de ECB heeft de rente verlaagd en de inflatievooruitzichten opgetrokken. Naast het bevorderen van de consumptie en investeringen heeft dit bijgedragen tot de daling van de euro. Dit versterkt zowel de exportcapaciteit van bedrijven uit de eurozone, als hun concurrentievermogen binnen het eurogebied t.o.v. concurrenten uit andere muntzones.

De daling van de olieprijs betekent een kostenvermindering voor de ondernemingen en het geeft de huishoudens bijkomende budgetruimte, met een gunstige weerslag op het particulier verbruik. In haar vooruitzichten op middellange termijn maant het Federaal Planbureau aan tot enige voorzichtigheid: historisch werden forse dalingen van de olieprijs vaak gevolgd door sterke toenames. Daartegenover staat dat de prijsdalingen in de hand werden gewerkt door de sterke toename van de productie van schalie-olie en gas de laatste twee jaar.

De beleidsmaatregelen m.b.t. de begrotingsconsolidatie lopen in de meeste Europese landen stilaan ten einde zodat deze minder wegen op de binnenlandse vraag dan in de voorgaande jaren.

Maar belangrijke risico's blijven bestaan

Naast de geopolitieke risico's die verbonden zijn aan de crisis in Oekraïne, aan het machtsvacuüm in Libië en aan de spanningen in het Midden-Oosten, blijven ook de mogelijke politieke en economische ontwikkelingen omtrent de Griekse crisis een bedreiging voor de verdere economische opleving in Europa.

Verder kan het niet worden uitgesloten dat de onevenwichtige handelsbalansen van de grote handelspartners en de zoektocht van deze laatste naar afzetmarkten tot agressieve maatregelen zouden kunnen leiden op de valutamarkten die de internationale handel ernstig zouden kunnen verstoren.

Mogelijks worden de positieve effecten van de kwantitatieve versoepeling overschat. Zo is het nog onzeker in welke mate de handelsbanken bereid zijn om de goedkopere kredieten door te sluizen naar de reële economie en in hoeverre er een vraag is naar investeringskrediet.

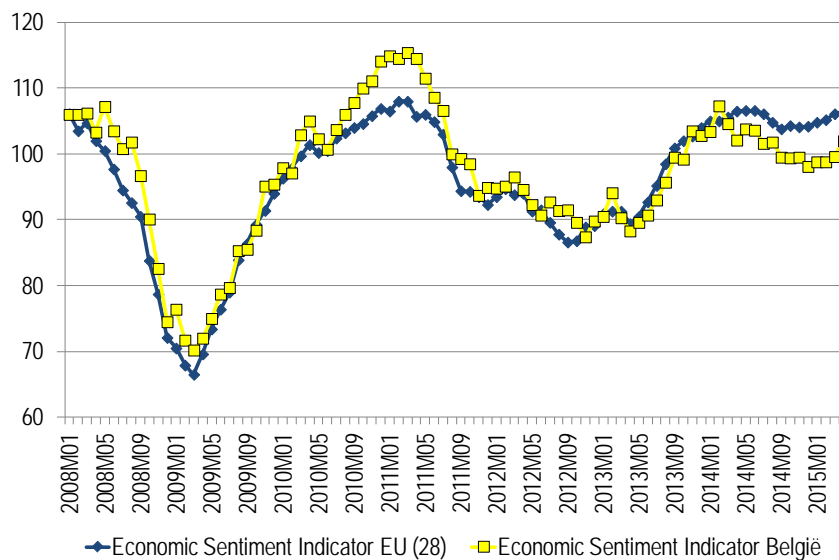
De kwantitatieve verruiming die Japan van 2001 tot 2005 toepaste, stelde het land niet in staat om de overheidsschuld te beheersen en om de deflatie achter zich te laten. Alleen toen ze werd gekoppeld aan een aanzienlijke budgettaire impuls (de zgn. Abenomics) van 2012 tot 2015, was er een merkbaar effect waarvan de duurzaamheid voorsnog onzeker is.

Inzake tewerkstelling blijft de situatie, in vergelijking met de jaren voor de financiële crisis, ongunstig. Hoewel de risico's meer gebalanceerd zijn dan in het verleden blijft er dus nog heel wat onzekerheid heersen omtrent de economische vooruitzichten in Europa en in de wereld.

Het vertrouwen in de economie neemt toe

Uit de door de EC verrichte enquêtes blijkt dat het vertrouwen van de Europese consumenten en producenten in de economie de recentste maanden is toegenomen. Voor België is deze indicator tot maart 2015 ongeveer stabiel gebleven om dan op te veren in april. De waarden van de vertrouwensindex in de laatste maanden liggen zowel voor de EU als voor België boven het lange termijn gemiddelde (100).

Grafiek 1-2: Economische vertrouwensindex in de Europese Unie en in België

Bron: Eurostat

De EC verwacht een lichte en langzame daling van de werkloosheid, die in de eurozone naar verwachting zal uitkomen op 11,0% in 2015 en daarna op 10,5% in 2016, tegenover 11,6% in 2014. De werkloosheid blijft aldus heel wat hoger dan voor de crisis. In 2016 zou deze namelijk nog steeds 2% hoger liggen dan in de periode 2006-2010.

Gemengde resultaten bij de buurlanden

Er wordt verwacht dat het Duitse bbp zal aangroeien met 1,9% in 2015 en met 2,0% in 2016 tegen 1,6% in 2014. De Duitse groei werd in 2014 voornamelijk ondersteund door de binnenlandse vraag en de investeringen, factoren die ook zouden doorwerken in 2015 en 2016. De Duitse exportgerichte economie profiteert voor het ogenblik volop van de lagere koers van de euro. De Duitse openbare financiën zouden volgens de prognose dan ook zeker tot in 2016 een overschot behouden.

De groeivoorzichten in Frankrijk zijn de minst gunstige van de vier landen en wordt in grote mate alleen door particulier verbruik getrokken.

De EC verwacht verder dat Nederland zijn herstel verder zal zetten en een groei van het bbp zal realiseren van 1,6% in 2015 en van 1,7% in 2016, vnl. dankzij de gunstige ontwikkelingen inzake binnenlands verbruik (consumptie en investeringen).

België even in een dip maar met zicht op beterschap

De EC gaat uit van een groei van het bbp in België van 1,1% in 2015 en van 1,5% in 2016. De prognoses van de Nationale Bank wijken daar nauwelijks van af (resp. 1,2% en 1,5%).

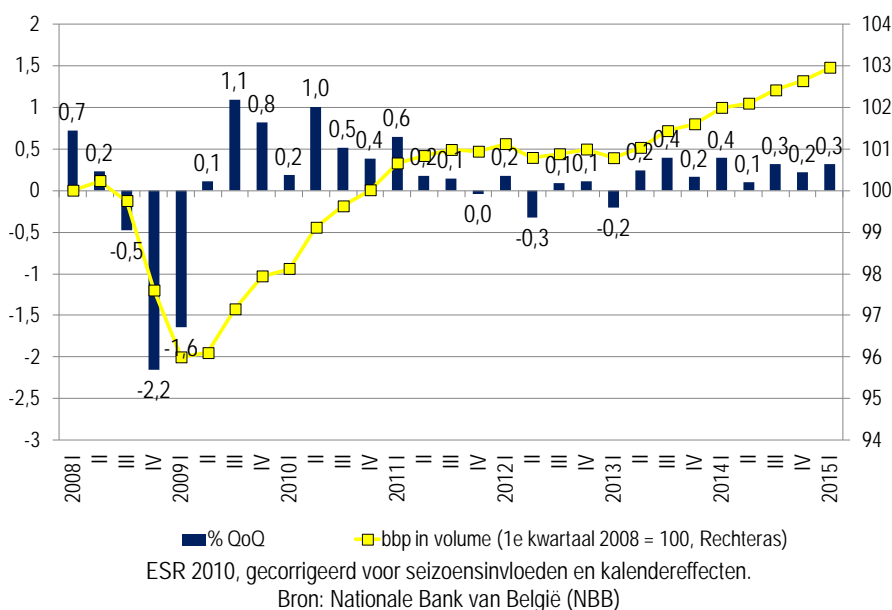
Op korte termijn wordt er verwacht dat de particuliere consumptie verder voordeel zal halen uit de lage olieprijsen en zouden de ondernemingen verder kunnen profiteren van de aantrekkende wereldhandel, daarbij geholpen door de maatregelen ter bevordering van het concurrentievermogen. De verwachte groeiprestaties van België blijven echter wel onder het gemiddelde van de Eurozone in 2015 en 2016.

Sinds het tweede kwartaal van 2013 is er in België weer een positieve groei van het bbp. In het eerste kwartaal van 2015 bedraagt deze 0,3%. Het bbp lag hierdoor in het eerste kwartaal van 2015 2,7% hoger dan het maximumniveau van vóór de crisis in het tweede kwartaal van 2008.

De Europese Commissie verwacht in 2015 een toename van de werkgelegenheid in de privésector, waarvan de effecten ten dele zouden worden geneutraliseerd door de inkrimping van de werkgelegenheid in de publieke sector. Aldus zou de werkloosheid, na een maximumwaarde van 8,5% te hebben bereikt in 2014, teruglopen tot 8,4% in 2015 en tot 8,1% in 2016.

Het begrotingstekort zou teruglopen van 3,2% van het bbp in 2014 naar 2,6% in 2015 en 2,4% in 2016.

Grafiek 1-3: Groei van het Belgische bbp, 2008-2014 (per kwartaal)

Over het ganse jaar 2014 hebben de investeringen flink bijgedragen aan de groei van het bbp: het ging voornamelijk over bedrijfsinvesteringen, die over het hele jaar met 8% toenamen¹. In 2015 zouden de investeringen constant blijven. Gegeven de hoge bezettingsgraad van de productiecapaciteit en de voorspelde toename van de buitenlandse vraag wordt een verdere toename verwacht van de investeringen in 2016.

¹ Twee derde hiervan heeft betrekking op de aankoop van een belangrijke licentie en op de aankoop van tankervloot.

De groei in 2014 (1%) viel iets hoger uit dan eerder was voorzien, wat o.a. wordt toegeschreven aan de daling van de olieprijs. Wegens de indexsprong en de loonbevrozingsmaatregelen van de afgelopen jaren zou de groei van het particulier verbruik volgens de vooruitzichten van de Europese Commissie, na een toename met 1,2% in 2015, enigszins dalen in 2016.

1.2 Internationale, Europese en Belgische context van de papier- en grafische sector

De optimistischere voorjaarsvoorspellingen van de EC zullen op wereldvlak, in de Eurozone en in België een positieve impuls kunnen geven aan de vraag naar papier- en grafische producten. Vooral de conjunctuurgevoelige vraag naar (reclame)drukwerk kan een positieve stimulans van het economisch herstel gebruiken.

Het fragiel economisch herstel zal echter niet volstaan om de structurele overcapaciteit op de papier- en grafische markt weg te werken. Het aanbodoverschot in de papier- en grafische sector is immers niet alleen te wijten aan de gevolgen van de crisis maar ook aan de digitale omwenteling die zich onverminderd voortzet. Tot 2005 breidde de productiecapaciteit zich in Europa jaar na jaar uit². Niet lang daarna braken evenwel achtereenvolgens de bankencrisis (2008) en de Europese schuldencrisis (2011) uit met een vertrouwenscrisis tot gevolg. De digitale omwenteling in de geïndustrialiseerde economieën zorgde daarenboven voor een verlies van marktaandeel voor de papierdragende in het voordeel van de digitale alternatieven. Vooral de vraag naar grafisch drukwerk leed en lijdt hier nog altijd het sterkst onder. Toch creëert de digitalisering ook mogelijkheden voor grafische bedrijven om zich een nieuw profiel aan te meten waar de complementariteit van papieren en digitale media centraal staat.

1.2.1 De papierindustrie

Op Europees niveau

In West-Europa zal de groeiende vraag naar verpakkingspapier zich verder zetten onder invloed van onder andere de toename van online aankopen en huis-aan-huis leveringen, alsook door de trend naar individuele en kleinere verpakkingen. West-Europese en vooral Belgische papierbedrijven zijn in tegenstelling tot hun Oost-Europese concurrenten de koplopers in gerecycleerde papieren verpakkingen. Daar waar Europa gemiddeld een recyclagegraad van 75% voor papier behaalt, spant onder andere België de kroon met bijna 90%³. In een wereld waar het milieubewustzijn steeds meer naar de voorgrond treedt, is dit een belangrijke troef voor de West-Europese en Belgische papiersector.

In tegenstelling tot de markt voor verpakkingspapier wordt de markt voor grafisch papier gekenmerkt door een structurele overcapaciteit die werd versterkt door de economische recessie. Een voorzichtige aantrekking van de economie zorgt evenwel voor een positieve impact op de conjunctuurgevoelige vraag naar grafisch papier. Ook de verzwakking van de euro is een stimulerende factor aangezien dit de Europese papierproducten in het buitenland aantrekkelijk maakt waardoor de papierexporteurs minder moeite ondervinden om hun waren kwijt te raken. Deze stimuli slagen er evenwel niet in om het overaanbod aan capaciteit in de productie van grafisch papier weg te werken.

² CRB 2013-0151

³ <http://www.smitherspira.com/news/2014/june/current-state-of-the-paper-packaging-market>

Op Belgisch niveau

De conjunctuur van de Belgische papier- en kartonnijverheid kende in 2014 een sterke heropleving onder invloed van de voorzichtig aantrekkende economie. In 2015 begint dit herstel evenwel geleidelijk aan onder druk te komen. De trend naar paperless offices en de voortzetting van de digitalisering onder de vorm van online reclame, digitale boeken, kranten en tijdschriften hebben een onvermijdelijke impact op het verbruik en de vraag naar grafisch papier en de hieruit voortkomende artikelen. Dit zorgt ervoor dat Belgische markt voor papier- en karton kampt met een overaanbod.

Uit de resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015 kan worden afgeleid dat ondanks een toename van de buitenlandse bestellingen de binnenlandse vraag en bijgevolg ook de verkoopprijzen erop achteruit gaan. Ook de vraag- en prijsvooruitzichten gaan in de maand mei 2015 achteruit, terwijl deze in april 2015 nog zeer positief werden ingeschat.

Samenvattend

Ondanks het voorzichtig positief economisch herstel blijft het zowel in Europa als in België zoeken naar een juiste balans tussen vraag en aanbod van het grafisch papier in het licht van de groeiende digitalisering. De markt voor verpakkingspapier- en karton daarentegen kent een gestage groei onder invloed van een aantal trends zoals de tendens naar meer individuele en kleinere verpakkingen en de toename van de online handel.

1.2.2 De grafische sector

Op Europees niveau

Naar 2020 toe wordt een achteruitgang van de volumes in zowel de uitgeverijen- als de drukkerijensector verwacht⁴. Het verwachte fragiele economisch herstel voor de Eurozone geeft hoop, maar lost de structurele overcapaciteit op de grafische markt niet op. De opkomst van de digitale media hebben een belangrijk marktaandeel van de gedrukte media afgesnoept, zowel in de subsector van de kranten en de tijdschriften als deze van de boeken en de reclame. Toch groeit de overtuiging dat digitale en gedrukte media complementair zijn en dat de combinatie ervan een grotere communicatiekracht heeft dan één medium op zich. Daarenboven is uit onderzoek gebleken dat het gedrukt medium nog altijd een prominente rol speelt als communicatiemiddel voor bedrijven met als doel het publiek te informeren, aan te zetten tot de aankoop (bv. via een catalogus) als het verbeteren van het bedrijfsimago⁵. De focus voor de toekomst zal komen te liggen op het drukwerk als onderdeel van een uitgebreid media-aanbod. Dit betekent een verruiming van de rol van een drukkerij naar de rol van een mediadienstverlener. Dit betekent een herpositionering van de eigen strategieën en verdienmodellen. Naast creativiteit zal ook het verlenen van advies over de te gebruiken communicatiekanalen steeds belangrijker worden als succesfactor in deze nieuwe verdienmodellen.

⁴ Presentatie door Sean Smyth (Smithers Pira) op "Print Matters for the Future Conference" te Porto op 5 juni 2015

⁵ Presentatie door Jacques Claude (Gutenberg networks) op "Print Matters for the Future Conference" te Porto op 5 juni 2015

Op Belgisch niveau

Na een tijdelijke opleving van de grafische activiteiten sinds midden 2013 wordt het probleem van het overaanbod opnieuw duidelijk zichtbaar. Ondanks de positieve invloed die voortkomt uit het gematigd herstel van de economische activiteit, blijft de grafische markt gedomineerd door een structurele overcapaciteit. Dit komt duidelijk tot uiting in de recentste ontwikkelingen van de conjunctuurcurve van de grafische nijverheid. In mei 2015 wijzen de meeste conjunctuurindicatoren naar beneden; de binnenlandse- en buitenlandse bestellingen vallen in belangrijke mate terug. Het algemeen conjunctureel herstel lijkt dus niet langer voldoende om de conjunctuurverbetering in de grafische nijverheid te bestendigen.

Overeenkomstig hun Europese sectorgenoten, zullen de Belgische grafische bedrijven op zoek moeten gaan naar nieuwe strategieën waarmee ze hun positie in de nieuwe waardeketen kunnen herwaarderen. Dit zal zeer vermoedelijk gepaard moeten gaan met nieuwe investeringen en samenwerkingsverbanden.

Samenvattend

De sterke afkoeling van de conjunctuur in de sector in 2015 lijkt erop te wijzen dat de heropleving in de grafische sector een tijdelijk fenomeen zal zijn. Naast de positieve invloed die voortkomt uit het gematigd herstel van de economische activiteit, blijft de grafische markt evenwel geconfronteerd door een structurele overcapaciteit die lijkt te zorgen voor verdere herstructureringen in de sector.

2 Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en grafische sector, in België

2.1 Ontwikkeling van de pulp- en papierprijzen

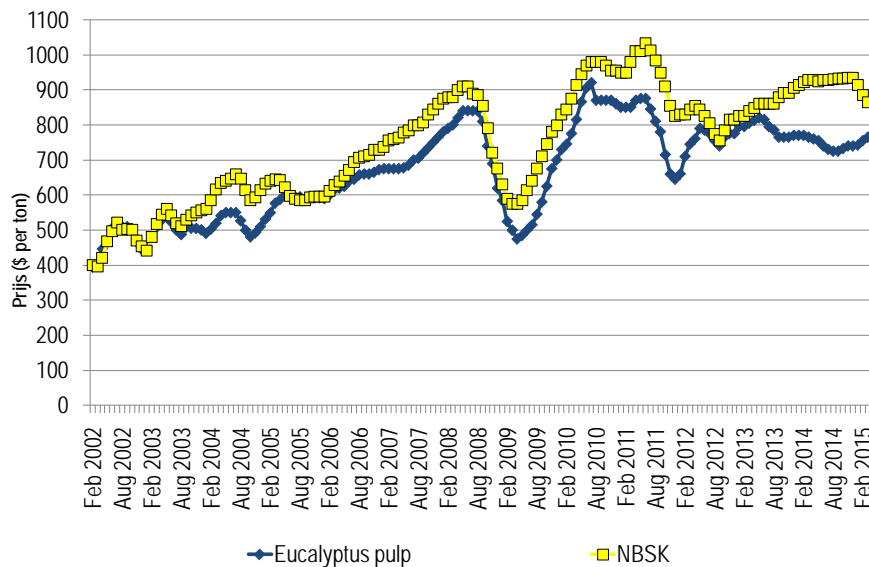
2.1.1 Pulprijzen (Europa)

Inzicht in de prijsdynamiek van het papier noopt een correcte kennis van de prijsontwikkelingen van de belangrijkste grondstof voor het papier; met name de pulp. Onderstaande grafieken geven ons een beeld van het prijsverloop van twee belangrijke pulpsoorten op de Europese markt. De NBSK of Northern Bleached Softwood Kraft pulp bestaat uit houtpulp met lange vezels wat een hoge weerbaarheid aan het papier geeft. De Eucalyptus pulp is met zijn korte vezels de traditioneel goedkopere pulpvariant van de twee pulpsoorten.

Als we de prijsontwikkelingen van beide pulpsoorten in de periode 2002 tot en met maart 2015 nader bekijken, dan stellen we vast dat ze tot en met het eerste kwartaal van 2013 een quasi parallel verloop kennen. In het eerste kwartaal van 2013 leunde de prijs van eucalyptus pulp sterk aan tegen de prijs van de traditioneel duurdere NBSK pulp wat de incentive wegnam om deze laatste te vervangen door de gewoonlijk goedkopere eucalyptus variant.

Dit kan verklaren waarom beide prijzen daarna geleidelijk aan divergeren tussen midden 2013 en midden 2014. Sinds midden 2014 lijkt het prijsverschil tussen de twee pulpsoorten groot genoeg om de vraag naar de eucalyptus pulp opnieuw aan te wakkeren. Onder invloed van het spel van vraag en aanbod op de markt van papierpulp zien we dus sinds midden 2014 geleidelijk aan de prijzen van de beide pulpsoorten naar elkaar toe convergeren.

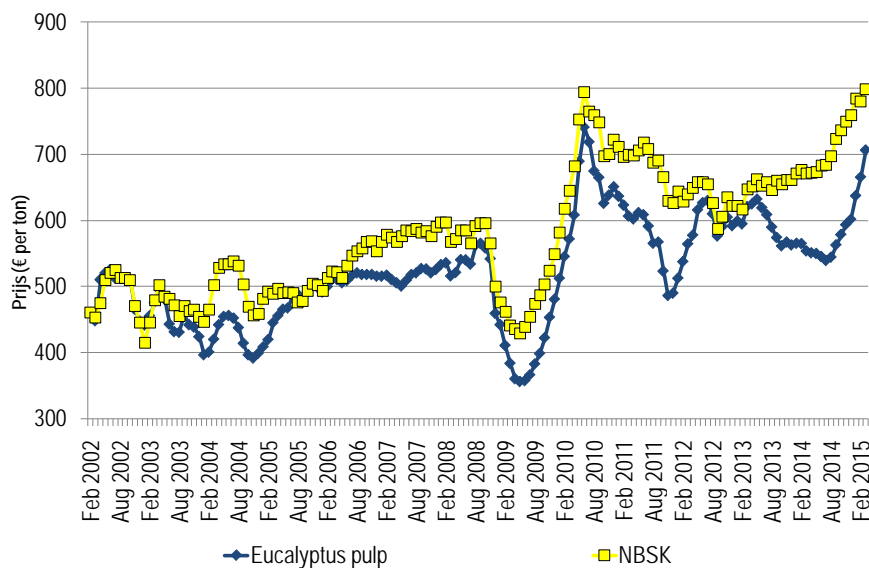
Grafiek 2-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)

Bron: RISI

Tijdens de tweede helft van 2014 en het eerste kwartaal van 2015 kent de euro ten opzichte van de dollar een scherpe waardeafname met als gevolg dat de prijsstijging van de eucalyptus pulp zich sterker doorzet in euro dan in dollar. Dit heeft eveneens tot gevolg dat de recente prijsafname van de NBSK pulp in dollar voorlopig nog niet zichtbaar is in de prijzen in euro. De stevige waardeafname van de euro heeft de prijsafname van de NBSK pulp in dollar dus meer dan gecompenseerd.

Grafiek 2-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)

Bron: RISI

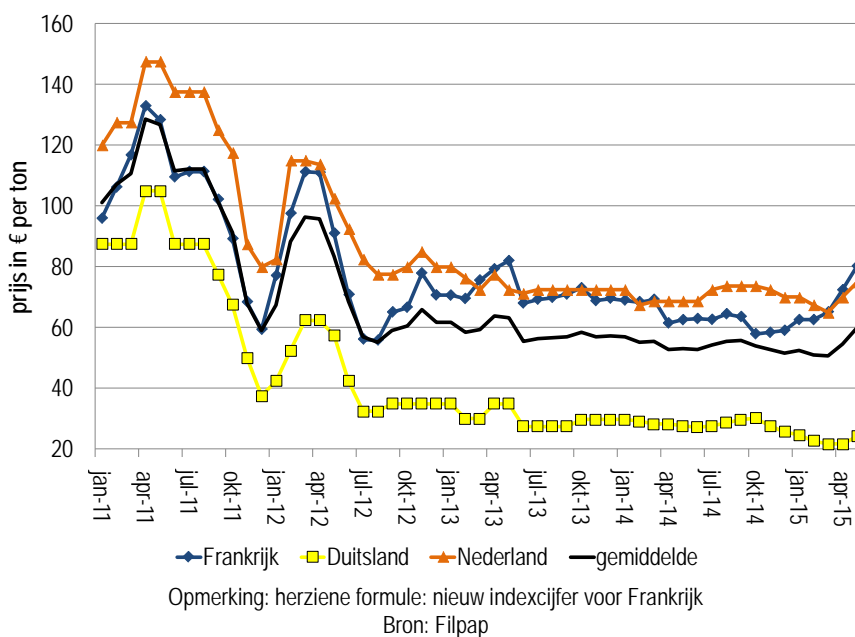
2.1.2 Oud papier

Een tweede belangrijke grondstof voor de productie van papier naast verse pulp is de gerecycleerde pulp op basis van oud papier. Grafiek 2-3 geeft de prijsontwikkeling van oud papier in de verschillende buurlanden weer, wat richtinggevend is voor de Belgische prijzen.

Na een geruime periode van vrij stabiele prijzen voor oud papier in Europa zijn de eerste tekenen van een mogelijke heropleving sinds begin 2015 zichtbaar.

Dit is vermoedelijk te wijten aan de sterke waardeafname van de euro tegenover de dollar, wat in de kaart speelt van Europese exporteurs van oud papier. Begin 2014 verloren de Europese exporteurs nog een groot deel van hun Aziatische klanten aan Noord- Amerikaanse concurrenten⁶. Nu lijkt deze trend te keren. Ook de export naar China nam sinds december 2014 sterk toe, maar dit was voornamelijk het gevolg van een herbevoorradingsgolf van de Chinese ondernemingen⁷.

Grafiek 2-3: Prijzontwikkeling van oud papier in de buurlanden en het gemiddelde (gemengd, franco fabriek) - herziene formule

2.1.3 Papierprijzen (Duitsland)

Aangezien de Duitse papierprijzen als referentie kunnen worden gebruikt voor de Belgische papierprijzen, bekijken we de prijsontwikkeling van het Duits (grafisch + verpakings-) papier even van naderbij. Het gemiddelde van de Duitse papierprijzen kent in de loop van 2014 en de eerste helft van 2015 een aanhoudende achteruitgang. De gemiddelde papierprijs wordt vooral naar beneden getrokken door de dalende prijzen voor het grafisch papier. De prijzen voor het verpakingspapier vertonen in de eerste helft van 2015 daarentegen een overwegend stabiele trend. Aangezien het prijsverloop tussen de papersoorten onderling kan variëren bekijken we het prijsverloop per categorie apart.

⁶ CRB 2015-0285

⁷ La lettre du papier, nr. 418

Standaard krantenpapier (45g)

Eerst nemen we de prijsontwikkeling van het Duits krantenpapier onder de loep. In 2014 en de eerste helft van 2015 kent de papierprijs een vrij stabiel verloop, met uitzondering van mei 2015. In mei tuimelt de krantenpapierprijs met quasi 13% naar beneden, hoewel er nog onzekerheid heerst over de werkelijke grootte van deze daling⁸. De prijs van 420 euro per ton krantenpapier in mei 2015 dient dus met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Een prijsdaling lijkt er alleszins op te wijzen dat de markt voor krantenpapier blijft kampen met een overcapaciteit als gevolg van een groeiend aandeel digitale lezers.

Ander grafisch papier: druk- en schrijfpapier

De Duitse markt voor het druk- en schrijfpapier wordt gekenmerkt door een overcapaciteit. Dit uit zich in een gestage prijsdaling in de periode 2014 tot en met mei 2015. Een kortstondige heropleving in april 2015 wordt in mei dan ook abrupt de kop ingedrukt. De lagere prijs maakt het minder aantrekkelijk om grafisch papier te produceren wat ook tot uiting komt in de productiecijfers van 2014⁹. De prijsdaling is niet noodzakelijk van toepassing op alle individuele soorten van het druk- en schrijfpapier en daarom bekijken we ze even apart.

Houthoudend gestreken papier (LWC offset 60g)

LWC papier vindt zijn toepassing in tijdschriften en reclamebladen en bevindt zich binnen een conjunctuurgevoelig segment. In de periode 2014 tot en met februari 2015 kent de prijs voor het Duits houthoudend gestreken magazinepapier (LWC) een voortdurende afname. Ondanks de voorzichtige aantrekkings van de economie, blijft de markt van LWC papier dus onder druk staan. Digitale reclame kent een opmars en snoept op die manier marktaandeel af van de gedrukte reclame. Het probleem is te wijten aan een structurele overcapaciteit op de markt wat een neerwaartse druk uitoefent op de prijzen. De laatste maanden van maart tot en met mei 2015 lijkt de papierprijs evenwel nagenoeg te stabiliseren. Het is mogelijk dat dit o.a. in de hand is gewerkt door een inkrimping van het overaanbod door papiermolens in Europa¹⁰. In mei 2015 bedraagt de prijs voor houthoudend gestreken papier in Duitsland gemiddeld 602,5 euro per ton.

Houtvrij gestreken papier (coated woodfree reels 100g)

Het Duits houtvrij gestreken papier vindt zoals het houthoudend gestreken papier zijn toepassing in tijdschriften en catalogi wat van hen directe concurrenten maakt. De concurrentiestrijd tussen leveranciers van houthoudend en houtvrij gestreken papier houdt de prijzen laag. Tussen januari 2014 en mei 2015 kalft de prijs voor het Duits CWF papier geleidelijk aan af tot ongeveer 605 euro per ton.

Houtvrij ongestreken papier (offset sheets 80g, A4 Copy B-grade 80g, A4 Copy C-grade 80g)

Het houtvrij ongestreken papier vindt zijn toepassing in kantoorpapier en offsetdruk. De verschillende Duitse papiersoorten behorend tot de groep van houtvrij ongestreken papier (offset sheets 80g, A4 Copy B-grade 80g, A4 Copy C-grade 80g) kennen grotendeels een gelijkaardige trend. Daarom bespreken we ze samen.

⁸ RISI, PPI Europe, 13/05/2015

⁹ RISI, PPI Europe, 12/03/2015

¹⁰ CRB 2015-0285

In de loop van 2014 kennen de papierprijzen van de groep houtvrij ongestreken papersoorten een overwegend neerwaartse trend, met uitzondering van de tijdelijke uitschieter in mei. Het eerste kwartaal van 2015 start vrij stabiel, maar tijdens het tweede kwartaal van 2015 klimmen de prijzen geleidelijk aan naar omhoog. De verzwakking van de euro heeft enerzijds een boost gegeven aan de leveringen buiten Europa, maar anderzijds de aankoop van pulp aanzienlijk duurder gemaakt voor de papierproducenten. Zij zien hun kosten bijgevolg toenemen en trachten dit door te rekenen in de prijzen. De huidige prijsstijging heeft de neerwaartse druk op de markt enigszins verzacht, maar de papierproducerende bedrijven geven aan dat dit niet voldoende is. Een geringe financiële draagkracht en tegenvallende winstmarges maken de situatie volgens hen onhoudbaar. Zij beklemtonen dat verdere prijsstijgingen noodzakelijk zijn om een gezonde financiële situatie te bekomen. De vraag blijkt tot op heden evenwel onvoldoende sterk te zijn om de prijzen verder naar omhoog te duwen¹¹. De invoering van de 'paperless offices' is hier zeker niet vreemd aan.

De prijzen per ton voor offset sheets, A4 Copy B-grade en A4 Copy C-grade bedragen in mei 2015 respectievelijk 740, 785 en 695 euro.

Verpakkingspapier

Het jaar 2015 is zeer stabiel gestart voor de markt van het verpakkingspapier. Vraag en aanbod lijken voorlopig goed in balans te zijn. Aangezien de prijsontwikkelingen variëren naargelang de papersoorten bespreken we ook deze papersoorten in detail.

Verpakkingspapier op basis van gerecycleerde vezels of OCC (Testliner 2 en 3)

Gezien het gelijkaardig prijsverloop van de verschillende types verpakkingspapier op basis van gerecycleerde vezels of OCC in Duitsland bespreken we ze samen. Na het eerste kwartaal van 2014 zwakken de prijzen voor de Duitse Testliner 2 en 3 abrupt af, maar tegen het einde van 2014 halen ze dit deels terug in. Het jaar 2015 wordt rustig ingezet; de prijzen blijven onveranderd. Aan de verkoperszijde slaagt men er niet in een prijsstijging te forceren. De ruime beschikbaarheid aan papier op de markt maakt dat kopers zich in een sterke onderhandelingspositie bevinden¹². In mei 2015 bedragen de prijzen voor Testliner 2 en 3 respectievelijk 502,5 en 477,5 euro per ton.

Verpakkingspapier op basis van softwood pulp (unbleached kraftliner 175g, white-top kraftliner 140g)

Na een stabiele eerste jaarhelft trekt de prijs voor Duits ongebleekt kraftliner verpakkingspapier in de loop van de tweede helft van 2014 aan. Deze prijstoename zet zich evenwel niet door in de eerste helft van 2015. Er treedt opnieuw een periode van stabilisering op wat kan wijzen op een uitgebalanceerde markt voor het Duits ongebleekt kraftliner verpakkingspapier.

Een mogelijke factor die deze stabiele situatie evenwel uit evenwicht zou kunnen brengen is de volatiliteit op de valutamarkt. Om de minderinkomsten door de zwakkere euro te compenseren beslissen overzeese leveranciers hun prijzen te verhogen. Verwacht wordt dat Europese kraftliner producenten deze prijsstrategie zullen volgen¹³. Volgens de kopers van kraftliner papier is er evenwel nog geen reden om een prijsverhoging te verwachten aangezien er absoluut geen aanbodtekorten op de markt te detecteren zijn¹⁴.

¹¹ RISI, PPI Europe, 13/05/2015

¹² RISI, PPI Europe, 13/05/2015

¹³ RISI, PPI Europe, 12/02/2015

¹⁴ RISI, PPI Europe, 13/05/2015

Op de markt van het Duits gebleekt kraftliner verpakkingspapier blijven de prijzen, na een geleidelijke afname in 2014, quasi onveranderd in de periode januari-mei 2015. Naar het einde van 2015 en begin 2016 toe wordt meer competitie en prijsvolatiliteit verwacht als gevolg van bijkomende productiecapaciteit bij Metsä Board¹⁵.

In mei 2015 bedraagt één ton Duits gebleekt kraftliner verpakkingspapier 747,5 euro, terwijl één ton Duits ongebleekt kraftliner verpakkingspapier voor gemiddeld 607,5 euro per ton wordt verkocht. Als we de prijsniveaus van beide kraftliner papiersorten vergelijken met deze in Europa in de periode 2006 tot midden 2014 kunnen we besluiten dat ze vrij hoog zijn.

2.1.4 Papierprijzen (België)

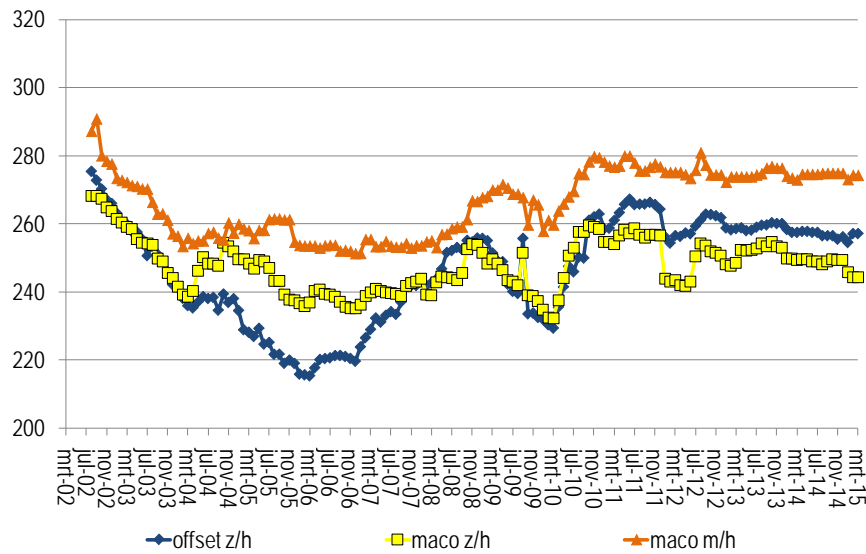
2014 betekent voor de prijzen van het Belgisch druk- en schrijfpapier een jaar van stabiliteit. De Duitse prijzen voor houtvrij en houthoudend gestreken papier (\approx maco z/h en maco m/h) ondervinden daarentegen moeilijkheden om dat jaar stand te houden. Deze prijsmatiging zal pas later tot uiting komen in de Belgische papierprijzen aangezien lange termijn contracten de prijzen voor een bepaalde periode vastzetten in België. In de eerste helft van 2015 worden de eerste tekenen van een daling van de prijsindex voor het Belgisch houtvrij gestreken (maco z/h) papier dan ook zichtbaar. De prijsstabilisering voor het Duits houthoudend gestreken (LWC) papier zien we in diezelfde periode ook terug in het verloop van de prijsindex van de Belgisch papiervariant (maco m/h).

Als we de prijsontwikkelingen van het Duits houtvrij offset papier bekijken, zorgen de maanden april en mei voor een prijstoename na een stabiele periode begin 2015. Overeenkomstig de Duitse prijzen vertoont de prijsindex van het Belgisch houtvrij offset papier de eerste tekenen van een aantrekking in diezelfde periode.

We stellen vast dat de Belgische prijsindexcijfers in de eerste helft van 2015 na een stabiel jaar geleidelijk aan opnieuw in beweging komen. Het is mogelijk dat een heronderhandeling van de contractuele prijsafspraken aan de basis ligt van deze prijsontwikkelingen.

¹⁵ RISI, PPI Europe, 13/05/2015

Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier

Bron: Febelgra (01-01-1973 = 100)

2.2 Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

2.2.1 Papier en kartonnijverheid

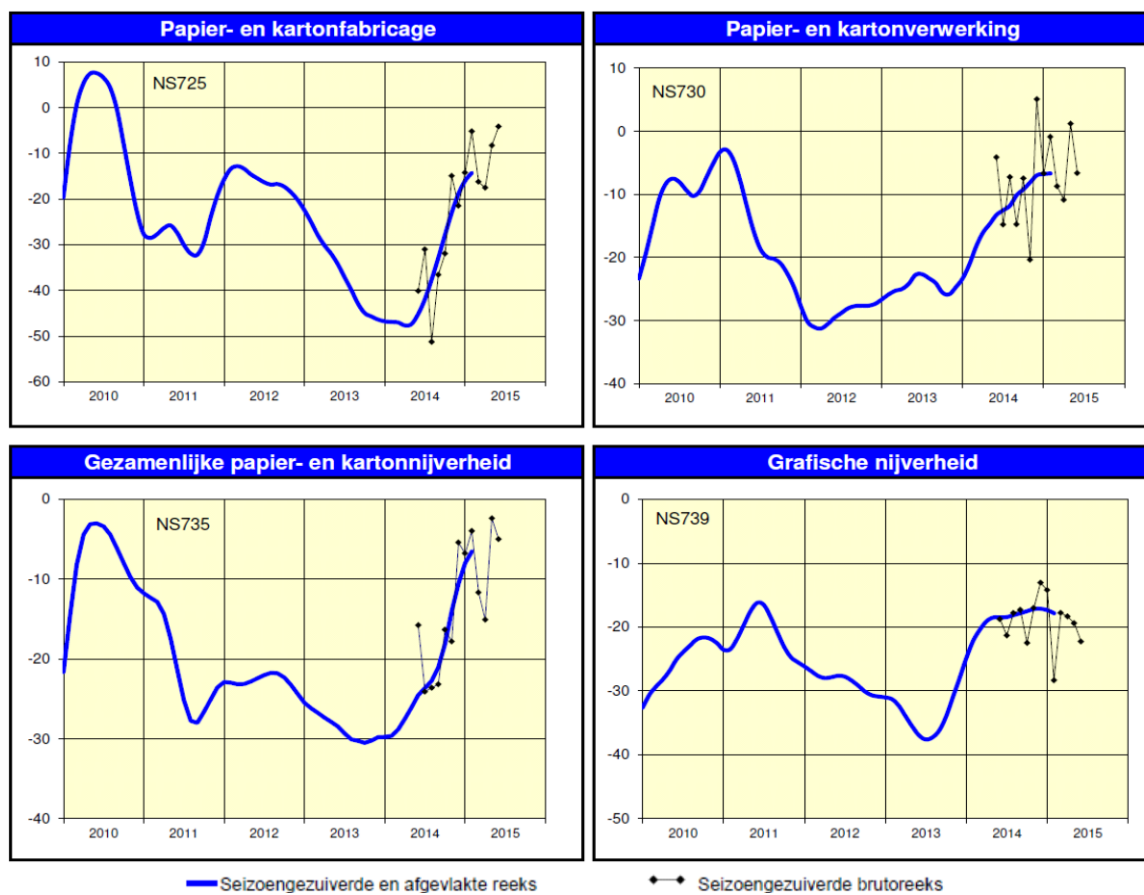
In 2014 heeft de conjunctuur van de papier- en kartonnijverheid een stevige heropleving meegemaakt. Deze conjunctuurverbetering was het resultaat van twee goed presterende subsegmenten; de papier- en kartonfabricage en de papier- en kartonverwerking. Wat de start van 2015 betreft onderschrijven de indicatoren van de conjunctuurenquête van mei, in tegenstelling tot deze van april, dit optimisme niet. Ondanks de aantrekking van de buitenlandse bestellingen gaan de binnenlandse vraag en bijgevolg ook de verkoopprijzen erop achteruit. Ook de vraag- en prijsvooruitzichten beloven geen verbetering, terwijl deze in april 2015 zeer positief werden ingeschat. Deze elementen maken dat de bruto conjunctuurcurve van de gezamenlijke papier- en kartonnijverheid er licht op achteruit gaat in mei 2015. Als we de conjunctuurontwikkeling in de individuele subsectoren nader bekijken, stellen we vast dat ook een achteruitgang zichtbaar is in de bruto conjunctuurcurve van de papier- en kartonverwerkende sector. De bruto conjunctuurcurve in de papier- en karton fabricagesector daarentegen laat positieve cijfers optekenen in mei.

Positieve stimuli voor de gezamenlijke papier- en kartonnijverheid zijn de optimistische werkgelegenheidsvooruitzichten die een verbetering tegenover april 2015 vertonen. Ook het productietempo gaat de positieve richting uit. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur blijft ongewijzigd in mei en bedraagt 1,4 maanden.

2.2.2 Grafische nijverheid

De conjunctuurherleving in de grafische sector neemt in de loop van 2014 af in intensiteit. Naast de positieve invloed die voortkomt uit het gematigd herstel van de economische activiteit, blijft de grafische markt evenwel gedomineerd door een structurele overcapaciteit. Dit komt duidelijk tot uiting in de recentste ontwikkelingen van de conjunctuurcurve van de grafische nijverheid. Aan de opwaartse conjuncturele trend in de grafische nijverheid komt vanaf eind 2014 een einde. In mei 2015 wijzen de meeste conjunctuurindicatoren naar beneden; de binnenlandse- en buitenlandse bestellingen vallen in belangrijke mate terug in vergelijking met april. Toch heeft dit voorlopig geen negatieve impact op de verkoopprijzen. De totale orderpositie gaat er evenwel op achteruit ondanks de verbeterde buitenlandse orderpositie, en het productietempo valt terug. Het algemeen conjunctureel herstel lijkt dus niet langer voldoende om de conjunctuurverbetering in de grafische nijverheid te bestendigen.

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Bron: Nationale Bank van België, mei 2015

2.3 Omzet

In de loop van 2014 neemt de omzet in de papier- en kartonfabricage sector (17.1), in het licht van de verbeterde conjunctuur, toe met 0,5% (cf. Tabel 2-1). Met deze stijging verhoogt de omzet voor het tweede jaar op rij, zij het minder sterk dan in 2013 (+ 4,7%). Gezien de sterke terugval in de crisisjaren 2008 en 2009, blijft het omzetriveau evenwel lager dan het gemiddelde in de geobserveerde periode 2005-2014. Daarenboven maakt de omzet in het eerste kwartaal van 2015 een zwakkere start in vergelijking met het eerste kwartaal van 2014. De omzet neemt af met 5,2%.

De omzet van de papier- en kartonverwerking sector (17.2) bereikt in 2014 een nieuw hoogtepunt sinds 2005. De omzet stijgt met bijna 9% en een eerste positief kwartaal in 2015 (+3,3%) doet vermoeden dat de cijfers dit jaar nog in stijgende lijn zullen blijven gaan.

Sinds 2010 is de omzet in de papier- en karton verwerking sector alsook in de gezamenlijke papier- en kartonnijverheid aan een graduele opmars bezig. In 2014 ziet de hele papier- en kartonnijverheid zijn omzet groeien met 6,7% waarmee het boven de 5000 miljoen euro uitstijgt. Ook hier voorspelt een positief eerste kwartaal van 2015 (+ 1,1%) een mogelijke verdere aantrekking van de omzet. Een belangrijke factor in dit groeiverhaal is het verpakkingspapier wiens productie blijft aantrekken door het succes van o.a. online aankopen.

Na zes opeenvolgende jaren van achteruitgang in de grafische sector slaagt de sector er in 2014 in om een bescheiden positieve omzetgroei (+ 3,1%) te realiseren. Dit is zowel te danken aan de drukkerijen als de uitgeverijen.

Voor de drukkerijen betekent het net zoals voor de gehele grafische sector een eerste positief teken in zeven jaren. Zij laten een bescheiden omzetgroei van 1,7% optekenen. De vooruitzichten voor 2015 kleuren evenwel minder optimistisch in aangezien het eerste kwartaal van 2015 opnieuw een terugval (-3,8%) vertoont. Het lijkt dat de korte termijn effecten van het algemeen conjunctuurherstel zijn uitgewerkt en de gevolgen van de structurele overcapaciteit op de grafische markt geleidelijk aan terug zichtbaar worden. De sombere conjunctuurindicatoren voor de grafische nijverheid zijn hier niet vreemd aan (cf. Figuur 2-1).

Vergeleken met de drukkerijen doen de uitgeverijen het in de geobserveerde periode iets beter. In 2014 realiseren zij 4,3% meer omzet dan in 2013 en ook in het eerste kwartaal van 2015 slagen zij erin de omzet met 7,7% te verhogen. Dit compenseert de verzwakte omzet in de drukkerijensector waardoor de grafische nijverheid zowel in 2014 als in het eerste kwartaal van 2015 gunstige cijfers kan voorleggen. We zien dit vertaald in een hogere productie van grafisch papier (+ 2,9% in 2014 en + 0,4% in de eerste 4 maanden van 2015, cf. Tabel 2-2) en een verlaagde druk op de prijzen. Zo blijkt uit de conjunctuurenquête van Febelgra dat de prijzenconcurrentie tussen grafische bedrijven licht is afgezwakt. Waar in de vorige conjunctuurenquête nog 76% van de respondenten hun bezorgdheid uitten over de prijzenoorlog tussen de grafische bedrijven, is dit op heden gedaald naar 71%¹⁶. Het blijft evenwel bovenaan de ranglijst van de belangrijkste risico's voor het voortbestaan van de grafische bedrijven staan. De winstmarges staan nog altijd onder druk en als we conjunctuurcurve van de grafische nijverheid ter hand nemen zien de vooruitzichten voor 2015 er niet zo goed uit.

¹⁶ Conjunctuurenquête Febelgra, Factua mei 2015

Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften, e.a. uitgeverijen*	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische sector
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18 + 58.1
2005	2.096,2	2.535,8	4.632,0	3.217,5	3.329,7	41,5	6.588,7
2006	2.067,4	2.525,0	4.592,4	3.397,2	3.476,8	41,2	6.915,2
2007	2.171,3	2.636,8	4.808,1	3.434,3	3.546,1	34,9	7.015,3
2008	1.701,8	2.983,7	4.685,5	3.427,9	3.437,6	31,6	6.897,1
2009	1.178,7	2.731,8	3.910,5	3.274,0	3.130,3	26,6	6.430,9
2010	1.182,0	2.939,4	4.121,4	3.269,0	3.125,1	29,1	6.423,2
2011	1.234,8	3.512,6	4.747,4	3.329,6	3.018,0	35,4	6.383,0
2012	1.201,8	3.563,0	4.764,8	3.141,8	2.908,2	16,2	6.066,2
2013	1.258,7	3.604,1	4.862,8	3.040,1	2.795,0	17,0	5.852,1
2014	1.265,1	3.925,0	5.190,1	3.172,1	2.842,1	20,2	6.034,4
1kw 2014	333,7	951,0	1.284,7	745,6	712,7	4,5	1.462,8
1kw 2015	316,4	982,2	1.298,6	802,7	685,7	4,7	1.493,1
2006/2005	-1,4%	-0,4%	-0,9%	5,6%	4,4%	-0,7%	5,0%
2007/2006	5,0%	4,4%	4,7%	1,1%	2,0%	-15,3%	1,4%
2008/2007	-21,6%	13,2%	-2,5%	-0,2%	-3,1%	-9,5%	-1,7%
2009/2008	-30,7%	-8,4%	-16,5%	-4,5%	-8,9%	-15,8%	-6,8%
2010/2009	0,3%	7,6%	5,4%	-0,2%	-0,2%	9,4%	-0,1%
2011/2010	4,5%	19,5%	15,2%	1,9%	-3,4%	21,6%	-0,6%
2012/2011	-2,7%	1,4%	0,4%	-5,6%	-3,6%	-54,2%	-5,0%
2013/2012	4,7%	1,2%	2,1%	-3,2%	-3,9%	4,9%	-3,5%
2014/2013	0,5%	8,9%	6,7%	4,3%	1,7%	18,8%	3,1%
1kw 2015/1kw 2014	-5,2%	3,3%	1,1%	7,7%	-3,8%	4,4%	2,1%

* exclusief uitgeverijen van software

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste 2 jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen herzien worden)

2.4 Productie en investeringen

Productie

De stijging van de omzetcijfers in de papiersector in 2014 komen ook tot uiting in de productiecijfers. Zowel in de pulp- als de papiersector gaan de volumes dat jaar naar omhoog. Een lichte productietoename van verse pulp in 2014 (cf. Tabel 2-2), gaat gepaard met een verhoogde papier- en kartonproductie van 3,2%. Pulpproducenten kunnen een afdoend antwoord bieden op de aantrekkelijke vraag naar pulp door hun voorraden, die ze in 2013 hebben opgebouwd, aan te spreken. Binnenlandse papierproducenten nemen zowel meer binnenlandse als buitenlandse pulp af gezien de lichte stijging van de import van pulp, (cf. Tabel 2-4.)

Naast verse pulp wordt ook gerecycleerde pulp in toenemende mate als grondstof voor de productie van papier- en karton gebruikt. Sinds 1990 kent de gerecycleerde pulp een groeiend succes in België¹⁷. Dit succes neemt verder toe in een omgeving waar het milieubewustzijn toeneemt en er meer vraag is naar milieuvriendelijke producten.

¹⁷ <http://www.cobelpa.be/fr/pu19.html>

De toegenomen papierproductie in 2014 met 3,2% is te danken aan de meerproductie van het verpakkingspapier en het grafisch papier. Enerzijds doet de opmars van online handel de huis-aan-huisleveringen toenemen die op hun beurt de vraag naar verpakkingspapier- en karton stimuleert. Anderzijds creëert het fragiel economisch herstel meer financiële ademruimte voor bedrijven. Hiermee blazen de bedrijven hun reclamebestedingen nieuw leven in wat de vraag naar grafisch papier stimuleert. Dit betekent evenwel niet dat de structurele overcapaciteit op de grafische markt is verdwenen. De markt in zijn geheel en in het bijzonder de markt van het krantenpapier blijft onder druk staan als gevolg van een groeiend aandeel digitale lezers, de tendens naar kleinere formaten en een inkrimping van het aantal pagina's per exemplaar.

Wat het eerste kwartaal van 2015 betreft, neemt de omzet in de sector van de fabricage van pulp, papier en karton af ondanks een productietoename van papier en karton in de eerste 4 maanden van 2015, (cf. Tabel 2-1). Vermoedelijk ligt de lagere productie van pulp aan de basis van de verminderde omzet. De productieverbodiging van het papier wordt zowel gedragen door het verpakkingspapier- en karton, het grafisch papier als het huishoudelijk papier.

Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) - jaarlijkse cijfers

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	4m 2014	4m 2015	%2008/ 2007	%2009/ 2008	%2010/ 2009	%2011/ 2010	%2012/ 2011	%2013/ 2012	%2014/ 2013	%4m 2015/ 4m 2014
Pulp*	513.425	510.596	471.433	498.388	503.352	494.708	500.623	502.372	175.682	169.622	-0,6%	-7,7%	5,7%	1,0%	-1,7%	1,2%	0,3%	-3,4%
dagblad-/schrijf- /drukpapier	1.481.652	1.466.206	1.298.092	1.457.607	1.427.210	1.452.373	1.419.557	1.460.683	494.132	496.084	-1,0%	-11,5%	12,3%	-2,1%	1,8%	-2,3%	2,9%	0,4%
verpakkingspapier en - karton + huis- houdelijk/toilet papier en technisch papier	487.908	468.861	498.093	516.392	533.391	555.647	561.755	583.254	188.805	201.806	-3,9%	6,2%	3,7%	3,3%	4,2%	1,1%	3,8%	6,9%
Totaal papier en karton	1.969.560	1.935.066	1.796.185	1.973.999	1.960.601	2.008.020	1.981.312	2.043.937	682.937	697.890	-1,8%	-7,2%	9,9%	-0,7%	2,4%	-1,3%	3,2%	2,2%

* exclusief gerecycleerde pulp

Bron: Cobelpa

Als de productie in 2014 werd verhoogd door bepaalde delen van de productiecapaciteit her op te starten, zullen we dit zien in de evolutie van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit.

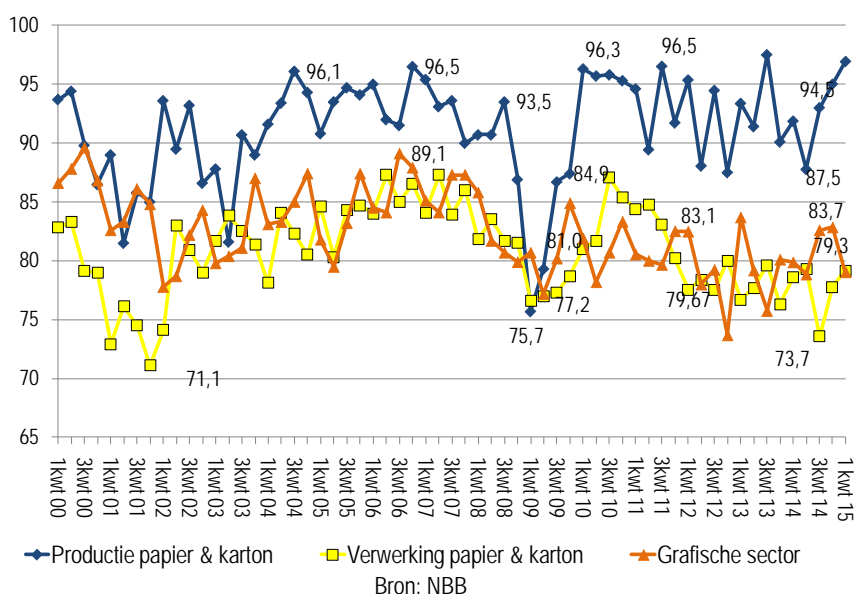
In de papier en kartonfabricage sector stellen we vast dat de bezettingsgraad in 2014 en het eerste kwartaal van 2015 is toegenomen tot quasi 97%, cf. Grafiek 2-5. Dit is ver boven het langetermijngemiddelde. De productietoename in de papiersector is (deels) de oorzaak van de verhoging van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Anderzijds kan een verhoogde bezetting ook het gevolg zijn van een inkrimping van de productiecapaciteit aangezien de investeringen in de pulp, papier- en karton fabricage sector in 2014 een stevige terugval kennen.

Wat de verwerking van papier en karton betreft, blijft de bezettingsgraad van de productiecapaciteit eind 2014 met 77,7% onder de bezettingsgraad van het eerste kwartaal van 2014 (78,6%) en onder het langetermijngemiddelde. In 2014 wordt gevoelig meer geïnvesteerd dan in 2013 wat kan wijzen op een uitbreiding van de productiecapaciteit die de bezettingsgraad (tijdelijk) laag houdt. Vanaf het laatste kwartaal van 2014 gaat de bezettingsgraad evenwel opnieuw in stijgende lijn wat het gevolg kan zijn van de omzetsijging die zich in diezelfde periode heeft voltrokken. Dit maakt dat de bezettingsgraad in het eerste kwartaal van 2015 dicht in de buurt van het langetermijngemiddelde komt te liggen.

In de grafische sector zorgen de laatste sporen van de tijdelijke conjunctuuropleving voor een betere afstemming van vraag en aanbod wat in 2014 wordt weerspiegeld in een hogere bezettingsgraad. Eind 2014 bedraagt de bezettingsgraad 82,8%. De omzetstijging is de belangrijkste oorzaak voor de stijging van de bezettingsgraad. In het eerste kwartaal van 2015 blijft de omzet toenemen ondanks de verslechterende conjunctuur.

Dit vormt dus geen verklaring voor de terugval van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit tot 79%. In dezelfde periode wordt evenwel meer geïnvesteerd wat een uitbreiding van de productiecapaciteit en bijgevolg een verlaging van de bezettingsgraad kan hebben teweeggebracht.

Grafiek 2-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in%)

Om de gewijzigde bezettingsgraden correct te kunnen interpreteren is het nodig om de link te leggen met de faillissements-, productie, omzet- en investeringsgegevens (respectievelijk Tabel 2-9, Tabel 2-2, Tabel 2-1 en Tabel 2-3). Zo kan bijvoorbeeld een bezettingsgraad zijn afgebouwd door minder te produceren met de bestaande capaciteit, maar kan dit ook het resultaat zijn van een uitbreiding met nieuwe productiecapaciteit.

Met een in 2014 gestegen omzet, een gedaald aantal faillissementen en een stevige investeringsinjectie in de papier- en kartonverwerking sector kunnen we besluiten dat de hoofdoorzaak van de gedaalde bezettingsgraad in de sector in het derde kwartaal van 2014 de uitbreiding van de productiecapaciteit is. Aan de basis van de verhoogde bezettingsgraad in het eerste kwartaal van 2015 liggen de omzetstijging en de investeringsafbouw.

Zoals de papier- en kartonverwerking sector, ziet ook de papier- en kartonfabricage sector zijn bezettingsgraad in het eerste kwartaal van 2015 toenemen. Bij een afwezigheid van faillissementen zorgt de combinatie van een verhoogde papierproductie en een investeringskrimp voor een toename van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit tot quasi 97%, het op één na hoogste niveau sinds 2000.

De tijdelijke opleving van de conjunctuur in de grafische sector leidt in 2014 tot een toename van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. De omzetstijging is voor de drukkerijen en uitgeverijen de drijvende kracht achter de verhoging van de bezettingsgraad. Dit wordt versterkt door de afbouw van de investeringen in de drukkerijensector en door de capaciteitsafbouw via faillissementen. De combinatie van deze factoren weegt in 2014 daarenboven sterker door op de bezettingsgraad dan de extra investeringsinjectie van 8,2% in de uitgeverijensector. In het eerste kwartaal van 2015 zien we de omgekeerde beweging en zorgt een investeringstoename in de drukkerijensector voor een daling van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. En dit niettegenstaande een omzetverhoging en een lichte toename van het aantal faillissementen.

Investerings

De investeringen vormen een belangrijke indicator voor de toekomstige dynamiek van de sector. Voor deze analyse baseren we ons op cijfers afkomstig van de btw- aangiften.

De papiersector in zijn geheel investeert in 2014 ongeveer 14% meer dan in 2013. Dit is uitsluitend te danken aan de investeringsboost in de papier- en kartonverwerking sector. In deze subsector kennen de investeringen een fluctuerend verloop van jaar op jaar. In 2013 kenden de investeringen een stevige afname van 34% waarna ze in 2014 stegen met 32,3%. Hetzelfde fluctuerend verloop weerspiegelt zich in de daling van quasi 22% in het eerste kwartaal van 2015.

In tegenstelling tot het verwerkingsegment boet het fabricagesegment in 2014 met bijna 27% in aan investeringen. Dit is een groot verschil met de daling van 4% in de eerste drie kwartalen van 2014. Dit doet ons besluiten dat voornamelijk in het laatste kwartaal van 2014 gevoelig minder werd geïnvesteerd. Hiermee bereiken de investeringen een nieuw dieptepunt in de periode van 2005 tot nu. Investeringsniveaus in deze sector fluctueren niet van jaar op jaar, maar kennen na lange periodes van investeringafname plots een forse toename. Na 6 jaren van investeringsachteruitgang start het eerste kwartaal van 2015 evenwel negatief met een daling van 29,3%.

De investeringen in de grafische sector stabiliseren in 2014 op een laag niveau. De terugval in de drukkerijensector met 5,3% wordt gecompenseerd door de investeringsverhoging in de uitgeverijensector met 8,2%. Voor de drukkerijen betekent dit voor het derde jaar op rij een daling wat het investeringsniveau tot op het laagste niveau sinds 2005 brengt. Het eerste kwartaal van 2015 vertoont evenwel een positieve start voor dit jaar met een groei van 27,6%. Het valt evenwel af te wachten of deze opwaartse trend zich voor het hele jaar zal doorzetten. De investeringen in de uitgeverijensector kregen zowel in 2013 als in 2014 opnieuw zuurstof na twee jaren van regressie. Ook in de sector van de uitgeverijen kunnen we dus spreken van een fluctuerend verloop van de investeringen. Voor 2015 is het nog onduidelijk welke richting de investeringen uitgaan aangezien in het eerste kwartaal voorlopig een stabilisatie wordt genoteerd.

Tabel 2-3: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften - miljoenen euro's

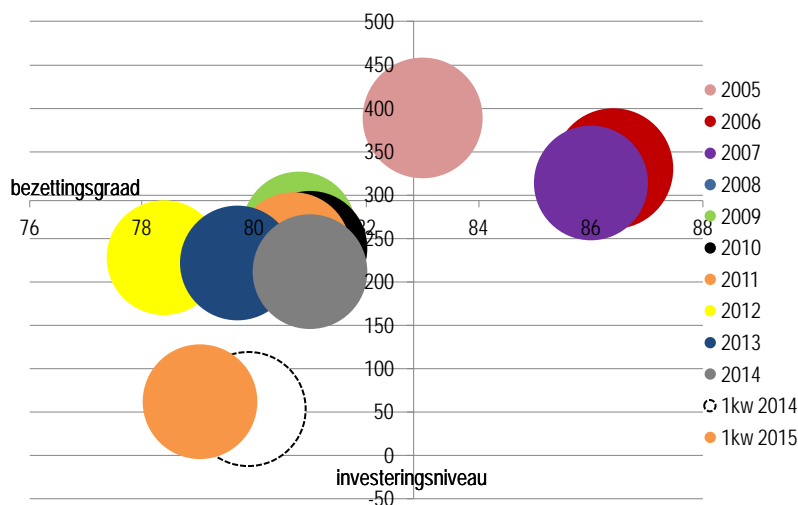
Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften, e.a. uitgeverijen*	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische sector
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18+58.1
2005	56,2	111,9	168,1	83,6	298,0	7,4	389,0
2006	41,6	109,6	151,2	52,8	272,0	5,7	330,5
2007	83,5	90,9	174,4	55,6	252,0	6,4	314,0
2008	93,5	93,6	187,1	69,5	209,9	2,7	282,1
2009	83,8	78,4	162,2	64,3	192,3	4,1	260,7
2010	69,6	83,0	152,6	88,9	148,2	1,5	238,6
2011	46,4	78,9	125,3	69,4	165,5	2,5	237,4
2012	44,0	111,6	155,6	64,0	162,6	1,6	228,2
2013	38,2	73,7	111,9	79,1	131,1	1,5	211,7
2014	28,0	97,5	125,5	85,6	124,2	1,8	211,6
1kw 2014	5,8	18,9	24,7	22,7	30,4	0,4	53,5
1kw 2015	4,1	14,8	18,9	22,7	38,8	0,5	62,0
2006/2005	-26,0%	-2,1%	-10,1%	-36,8%	-8,7%	-23,0%	-15,0%
2007/2006	100,7%	-17,1%	15,3%	5,3%	-7,4%	12,3%	-5,0%
2008/2007	12,0%	3,0%	7,3%	25,0%	-16,7%	-57,8%	-10,2%
2009/2008	-10,4%	-16,2%	-13,3%	-7,5%	-8,4%	51,9%	-7,6%
2010/2009	-16,9%	5,9%	-5,9%	38,3%	-22,9%	-63,4%	-8,5%
2011/2010	-33,3%	-4,9%	-17,9%	-21,9%	11,7%	66,7%	-0,5%
2012/2011	-5,2%	41,4%	24,2%	-7,8%	-1,8%	-36,0%	-3,9%
2013/2012	-13,2%	-34,0%	-28,1%	23,6%	-19,4%	-6,3%	-7,2%
2014/2013	-26,7%	32,3%	12,2%	8,2%	-5,3%	20,0%	0,0%
1kw 2015/ 1kw 2014	-29,3%	-21,7%	-23,5%	0,0%	27,6%	25,0%	15,9%

* exclusief uitgeverijen van software (58.2)

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste twee jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen herzien worden) (niet voor publicatie)

Een laag investeringsniveau binnen de grafische sector gaat doorgaans gepaard met een lage bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Als de bezettingsgraad laag is, is er namelijk weinig impuls om te investeren in nieuwe capaciteit. In Grafiek 2-6 bekijken we de relatie tussen het investeringsniveau en de bezettingsgraad van de productiecapaciteit. Naar analogie met de andere onderzochte jaren zien we dat onze stelling ook opgaat voor 2014 en het eerste kwartaal van 2015.

Grafiek 2-6: Bezettingsgraad productiecapaciteit in relatie tot het investeringsniveau van de grafische sector (NACE 18+58)

Bron: NBB en Statbel

Bezettingsgraden onder 80% komen in principe weinig voor in de grafische sector. Toch bereikt de gemiddelde bezettingsgraad in 2014 maar net de 80%. De lage bezettingsgraad komt voort uit een structureel probleem van overcapaciteit op de grafische markt. Dit drukt de prijzen en bijgevolg ook de winstmarges van grafische bedrijven. Als bedrijven op hun winstmarge beknipten, zal dit een effect hebben op hun investeringsportefeuille. Vooral in de drukkerijen observeren we al 3 jaren op rij een neerwaartse tendens in de investeringen.

2.5 Buitenlandse handel

Om een beeld te krijgen over het concurrentievermogen van de papier- en grafische sector in het buitenland, bekijken we zijn internationale handelspositie in Tabel 2-4. Deze cijfers gaan uit van de export en import in brede zin en nemen dus ook de doorvoer in rekening. België heeft een belangrijke functie als doorvoerland in Europa. Vaak worden geïmporteerde goederen verder geëxporteerd naar de omliggende landen.

De invoertoename van pulp in 2014 met 1,2% was sterker dan de uitvoertoename¹⁸ van pulp (+0,5%) wat het handelsbalanstekort voor pulp vergroot van 64,6 miljoen euro in 2013 tot 68,2 miljoen euro in 2014. De eerste 2 maanden van 2015 wijzen voorlopig op een verbetering van de internationale handelspositie, zij het dat zowel de in- als uitvoer van pulp een achteruitgang kent.

¹⁸ Internationale handelscijfers zijn inclusief verse en gerecycleerde pulp in tegenstelling tot de productiecijfers in tabel 2-2. Toch kan dit verschil in samenstelling van data geen relevante afwijking teweeg brengen, aangezien de import/export in gerecycleerde pulp slechts een marginaal aandeel inneemt van de totale export/import van pulp.

Over een ruimere periode van 2007 tot en met 2013 bekeken is de import en export van pulp sterk afgenomen met ongeveer 34%. Dit is grotendeels het gevolg van de verzwakking van de buitenlandse handel in Belgische chemische pulp, meerbepaald de subcategorie op basis van soda en sulfaat (4703). Aangezien zowel de import als export in dezelfde mate afnemen, kan een gedaalde doorvoer een mogelijke verklaring vormen voor deze evolutie. Ondanks de sterk afgezwakte internationale handel in de Belgische chemische pulp, blijft dit het belangrijkste import/exportproduct voor de pulpsector in België.

In de Belgische papiersector groeit het handelsbalanstekort, na een verbetering in 2013, opnieuw aan in 2014. Dit is het resultaat van een afzwakkende uitvoer en een aantrekkende invoer. Dat de Belgische pulp en papiersector in 2014 aan concurrentievermogen verliest ten opzichte van het buitenland, is dus zowel te wijten aan de internationale transacties van pulp als papier. Het handelsbalanstekort neemt toe tot 407,8 miljoen euro tegenover 336,9 miljoen euro in 2013.

Kenmerkend voor de papiersector is dat de belangrijke import- en exportproducten grotendeels dezelfde zijn. Traditioneel zijn ook de opwaartse en neerwaartse trends binnen specifieke papiercategorieën zowel aan de import- als exportzijde dezelfde. In 2014 zien we dit evenwel veranderen. Voor een groep van zes productcategorieën waartoe het krantenpapier (4801), de groep van papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels (4811), het sigarettenspapier (4813), de verpakkingsmiddelen (4819) en het ander papier en karton (4823) behoren, neemt de import toe terwijl de export afneemt. De geïmporteerde goederen zijn wellicht bestemd voor de binnenlandse markt tenzij ze in afwachting van een verdere doorvoer tijdelijk zijn opgeslagen in België. Voor twee productcategorieën, met name het behangpapier (4814) en het ongestreken basispapier en -karton zonder deklaag (4802) wordt meer geëxporteerd tegen een dalende importgraad. We kunnen dus stellen dat het concurrentievermogen tegenover het buitenland van deze productcategorieën toeneemt.

Tabel 2-4: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in de waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's

Producten		2007	2011	2012	2013	2014	2m	2m	2014/	2013/	2012/	2014/	2m
		2014	2015	2013	2012	2011	2014	2015	2013	2012	2011	2014	2015
		euros	euros	euros	euros	euros	euro	euro	%	%	%	%	%
Uitvoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)													
4703	Natron- en sulfaat-houtcellulose	587,7	383,1	364,0	352,9	364,3	58,9	59,7	3,2%	-3,1%	-5,0%	-38,0%	1,4%
	Totaal pulp	659,2	447,6	463,3	429,7	431,9	77,6	63,2	0,5%	-7,3%	3,5%	-34,5%	-18,6%
4707	Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	374,5	278,4	217,6	200,9	40,9	32,7	-7,7%	-21,8%	-25,7%	-	-20,0%
4801	Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	189,1	185,3	221,6	186,6	179,4	32,0	24,8	-3,9%	-15,8%	19,6%	-5,1%	-22,5%
4802	Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	374,3	364,3	353,0	357,5	360,0	61,4	69,8	0,7%	1,3%	-3,1%	-3,8%	13,7%
4804	Krafpapier en krafkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	223,5	153,4	114,2	102,2	85,0	15,8	14,8	-16,8%	-10,5%	-25,6%	-62,0%	-6,3%
4805	Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	-	213,5	245,2	283,0	240,2	44,1	45,2	-15,1%	15,4%	14,8%	-	2,5%
4810	Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	968,5	996,0	943,3	1016,1	172,5	172,3	7,7%	-5,3%	2,8%	6,5%	-0,1%
4811	Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	340,5	321,8	317,2	292,2	275,6	49,5	52,0	-5,7%	-7,9%	-1,4%	-19,1%	5,1%
4813	Sigarettenpapier op maat gesneden, of in vellen of gerold	72,8	80,4	77,3	81,5	77,3	14,5	8,0	-5,2%	5,4%	-3,9%	6,2%	-44,8%
4814	Behangpapier en wandbekleding waarvan de voorzijde voorzien van een deklaag of kunstof	73,2	78,6	84,0	93,4	99,3	16,0	14,2	6,3%	11,2%	6,9%	35,7%	-11,3%
4818	Papier van de soort gebruikt voor toiletpapier en voor dergelijk papier	639,2	674,8	233,3	251,0	260,4	45,4	45,4	3,7%	7,6%	-65,4%	-59,3%	0,0%
4819	Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kanborgebruik	566,8	510,0	543,6	546,3	537,5	82,4	90,9	-1,6%	0,5%	6,6%	-5,2%	10,3%
4820	Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	62,1	59,7	62,4	60,8	60,5	6,5	7,5	-0,5%	-2,6%	4,5%	-2,6%	15,4%
4821	Eiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	103,9	101,6	97,8	99,3	104,5	17,1	23,7	5,2%	1,5%	-3,7%	0,6%	38,6%
4823	Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	44,9	84,8	93,3	88,8	85,9	12,9	14,7	-3,3%	-4,8%	10,0%	91,3%	14,0%
	Totaal papier en karton	4117,7	4401,1	3940,1	3817,0	3799,1	655,0	648,7	-0,5%	-3,1%	-10,5%	-	-1,0%
	Totaal uitvoer	4776,9	4848,7	4403,4	4246,7	4231,0	732,6	711,9	-0,4%	-3,6%	-9,2%	-	-2,8%
Invoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)													
4703	Natron- en sulfaat-houtcellulose	646,6	388,6	366,8	384,6	408,2	62,2	53,2	6,1%	4,9%	-6%	-37%	-14%
	Totaal pulp	753,2	486,5	482,9	494,3	500,1	84,0	61,9	1,2%	2,4%	-1%	-34%	-26%
4707	Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	236,7	173,5	135,5	125,6	22,4	21,3	-7,3%	-21,9%	-27%	-	-5%
4801	Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	152,1	116,7	120,8	94,8	98,9	16,8	16,6	4,3%	-21,5%	4%	-35%	-1%
4802	Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	671,2	584,2	576,5	518,7	501,0	86,9	88,1	-3,4%	-10,0%	-1%	-25%	1%
4804	Krafpapier en krafkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	291,1	264,1	212,6	213,1	186,0	32,9	31,5	-12,7%	0,2%	-20%	-36%	-4%
4805	Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	326,6	392,6	446,7	460,1	436,9	89,7	64,4	-5,0%	3,0%	14%	34%	-28%
4810	Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	1000,7	937,8	850,8	891,5	151,0	129,2	4,8%	-9,3%	-6%	-7%	-14%
4811	Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	321,5	340,6	349,7	353,6	366,4	60,9	63,3	3,6%	1,1%	3%	14%	4%
4813	Sigarettenpapier op maat gesneden, of in vellen of gerold	15,1	33,9	31,0	31,2	32,5	8,2	4,4	4,2%	0,6%	-9%	115%	-46%
4814	Behangpapier en wandbekleding waarvan de voorzijde voorzien van een deklaag of kunstof	35,3	37,4	37,6	32,6	29,6	5,8	4,6	-9,2%	-13,3%	1%	-16%	-21%
4818	Papier van de soort gebruikt voor toiletpapier en voor dergelijk papier	512,1	551,9	267,8	275,9	296,9	53,6	50,6	7,6%	3,0%	-51%	-42%	-6%
4819	Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kanborgebruik	528,7	553,0	562,9	566,6	599,8	92,7	97,0	5,9%	0,7%	2%	13%	5%
4820	Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	71,9	74,6	71,3	62,0	61,5	9,2	8,4	-0,8%	-13,0%	-4%	-14%	-9%
4821	Eiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	93,9	115,6	116,5	117,8	127,7	20,0	22,1	8,4%	1,1%	1%	36%	11%
4823	Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	111,0	123,1	123,6	113,1	117,7	18,4	21,4	4,1%	-8,5%	0%	6%	16%
	Totaal papier en karton	4556,8	4687,3	4294,4	4089,3	4138,7	716,4	663,6	1,2%	-4,8%	-8%	-	-7%
	Totaal invoer	5310,0	5173,8	4777,3	4583,6	4638,8	800,4	725,5	1,2%	-4,1%	-8%	-	-9%
	Handelsbalans papiersector (uitvoer-invoer)	-533,1	-325,1	-373,9	-336,9	-407,8	-67,8	-13,6					

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautaire concept) van het instituut voor de Nationale rekeningen/NBB

Daar waar de grafische sector in de eerste 8 maanden van 2014 sterk aan concurrentievermogen tegenover het buitenland verloor, heeft deze de laatste 4 maanden van 2014 een inhaalbeweging gemaakt. Dit zorgt ervoor dat het handelsbalansoverschot met meer dan de helft toeneemt van 53,8 miljoen euro tot 157,2 miljoen euro. Dit is te danken aan de gestegen uitvoer met 2% en de gedaalde invoer met 9%. Ondanks de gestegen uitvoer gaan de export van de boeken en brochures (-16%), de kranten en tijdschriften (-12%) als het advertentiemateriaal (-1%) er evenwel op achteruit.

Ook voor de eerste 2 maanden van 2015 ziet het ernaar uit dat het handelsbalansoverschot vergroot onder invloed van een uitvoertoename en een invoerafname.

Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten - in miljoenen euro's

Producten	2007	2011	2012	2013	2014	2m 2014	2m 2015	2014/2013	2013/2012	2012/2011	2014/2013	2m 2015/2m 2014
	euros	euros	euros	euros	euros	euros	euros	%	%	%	%	%
Uitvoer van de grafische sector in waarde (in miljoenen euro's)												
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	343,4	256,2	231,9	219,0	184,3	26,3	30,0	-16%	-6%	-9%	-46%	14%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	205,1	249,8	228,3	204,0	178,9	29,7	22,6	-12%	-11%	-9%	-13%	-24%
4911 Advertentiemateriaal en commerciële catalogi, inclusief afbeeldingen en foto's	525,0	586,0	595,6	509,0	505,3	76,1	82,6	-1%	-15%	2%	-4%	9%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	1161,9	1152,6	1116,2	989,7	1008,1	140,1	143,3	2%	-11%	-3%	-13%	2%
Invoer van de grafische sector in waarde (in miljoenen euro's)												
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	428,6	407,8	405,5	361,4	360,8	54,3	52,5	0%	-11%	-1%	-16%	-3%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	277,9	254,4	239,7	236,6	181,3	36,5	24,7	-23%	-1%	-6%	-35%	-32%
4911 Advertentiemateriaal en commerciële catalogi, inclusief afbeeldingen en foto's	203,6	286,8	281,3	268,7	245,0	33,6	38,9	-9%	-4%	-2%	20%	16%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	978,4	1019,4	990,2	935,9	850,9	133,8	125,6	-9%	-5%	-3%	-13%	-6%
Handelsbalans (uitvoer-invoer)	183,5	133,1	126,0	53,8	157,2	6,3	17,7					

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het instituut voor de Nationale rekeningen/NBB

Eenzijds maakt de afzwakkende euro tegenover de dollar de Belgische producten aantrekkelijker voor het buitenland wat zich uit in een aantrekkende export. Anderzijds maakt het producten uit het buitenland minder aantrekkelijk voor binnenlandse afnemers wat zich op zijn beurt uit in een afnemende import.

2.6 Werkgelegenheid

2.6.1 Inleiding

Om een beeld te kunnen vormen over de situatie van de werkgelegenheid binnen de papier- en grafische sector, analyseren we achtereenvolgens de evolutie van het aantal werknemers per NACE-code en per paritair comité, het aantal tijdelijke werklozen en het aantal faillissementen. We dienen hierbij twee zaken op te merken: (1) De RSZ- gegevens in Tabel 2-6 en Tabel 2-7 omvatten de evolutie in de werknemersaantallen ten gevolge van de intrede van nieuwe bedrijven, de groei van bestaande bedrijven, losse ontslagen en ontslagen ten gevolge van een faillissement. De faillissementscijfers in Tabel 2-8 en Tabel 2-9 lichten hier één onderdeel uit, namelijk de laatst vermelde vorm. Dit verschil is belangrijk om in acht te nemen bij de vergelijking van beide tabellen. (2) De RSZ gegevens per NACE-code en per paritair comité (PC) overlappen grotendeels, maar het verschil bestaat erin dat werknemers afkomstig van bedrijven uit andere sectoren dan de papier- en grafische sector toch actief kunnen zijn in deze laatstgenoemde of dat bedrijven actief in de papier en grafische sector bepaalde van hun werknemers inschrijven in een paritair comité dat niet direct gelinkt is met de sector (bv. voor transport). Hun werknemers zijn dan ingeschreven in een ander PC dan PC 129, 130, 136, 142.03, 221 en 222.

2.6.2 Werknemersgegevens

Uit de analyse van de RSZ- werknemersgegevens per NACE- code in Tabel 2-6 blijkt dat het aantal arbeidsplaatsen in de papierindustrie eind 2014 is afgenomen tot 11.965, het laagste niveau sinds 2008. Het aantal arbeidsplaatsen nam zowel in de fabricage- (+/- NACE 17.12 vervaardiging van papier en karton) als verwerkingssector (NACE 17.2 vervaardiging van artikelen van papier en karton) af ten opzichte van het derde kwartaal van 2013.

Als we de ontwikkeling van de werkgelegenheid over een jaar heen bekijken is een duidelijke daling vast te stellen tussen het 4de kwartaal 2013 en het 4de kwartaal 2014. De werkgelegenheid in de fabricagesector neemt af met 3,6%, terwijl deze in de verwerkingssector daalt met 1%. Ook in de met de papiersector verband houdende PC 's 221 (bedienden uit de papiernijverheid), 129 (voortbrenging van papierpap, papier en karton) en 222 (bedienden van de papier- en kartonbewerking) leiden we een afvloeiing van het aantal arbeidsplaatsen af, cf. Tabel 2-7. Het grootste verlies aan arbeidsplaatsen is terug te vinden in het PC 129 wat aansluit bij de voorgaande bevindingen. We kunnen dus besluiten dat de fabricagesector een sterkere afbouw van het aantal werknemers kent dan de verwerkingssector.

Er doen zich uiteenlopende ontwikkelingen in de werkgelegenheid voor tussen de verschillende PC's. Zo stellen we tussen het 4de kwartaal van 2013 en 2014 in het PC 136 (papier- en kartonbewerking) een toename van het aantal arbeidsplaatsen vast. Deze opwaartse trend is evenwel niet duurzaam te noemen met het oog op de wederkerende fluctuaties tussen de kwartalen.

Het economisch herstel in de papier- en kartonsector in 2014 heeft voorlopig niet gezorgd voor een opleving van de tewerkstelling. Het effect van een conjunctuurverbetering laat zich immers doorgaans pas op langere termijn voelen in de werkgelegenheidscijfers. De vooruitzichten van de respondenten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015 wijzen voorzichtig de positieve richting uit. Ze verwachten dat er meer werkkrachten zullen worden ingezet in de papier- en kartonnijverheid. De verslechterende conjunctuur in mei 2015 vooral voor de verwerkende sector zou deze verwachtingen wel eens kunnen doorkruisen.

Tabel 2-6: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak

NACE-code			4 kw 2011	1 kw 2012	2 kw 2012	3 kw 2012	4 kw 2012	1 kw 2013	2 kw 2013	3 kw 2013	4 kw 2013	1 kw 2014	2 kw 2014	3 kw 2014	4 kw 2014
17.12	Vervaardiging van papier en karton	arbeiders	2.382	2.359	2.363	2.357	2.355	2.353	2.322	2.310	2.292	2.276	2.244	2.218	2.213
		bedienden	1.036	1.020	1.015	1.001	995	998	993	995	997	981	976	962	956
		totaal	3.418	3.379	3.378	3.358	3.350	3.351	3.315	3.305	3.289	3.257	3.220	3.180	3.169
17.2	Vervaardiging van artikelen van Papier of karton	arbeiders	6.748	6.750	6.700	6.613	6.590	6.563	6.506	6.437	6.398	6.467	6.382	6.415	6.340
		bedienden	2.438	2.459	2.447	2.480	2.467	2.471	2.472	2.477	2.488	2.484	2.474	2.484	2.456
		totaal	9.186	9.209	9.147	9.093	9.057	9.034	8.978	8.914	8.886	8.951	8.856	8.899	8.796
17	Totaal papierindustrie	arbeiders	9.130	9.109	9.063	8.970	8.945	8.916	8.828	8.747	8.690	8.743	8.626	8.633	8.553
		bedienden	3.475	3.479	3.462	3.481	3.462	3.469	3.465	3.472	3.485	3.465	3.450	3.446	3.412
		totaal	12.605	12.588	12.525	12.451	12.407	12.385	12.293	12.219	12.175	12.208	12.076	12.079	11.965
58.1	Uitgeverijen	arbeiders	458	460	420	407	395	389	378	372	380	363	348	338	344
		bedienden	9.482	8.828	8.779	8.762	8.744	8.662	8.640	8.577	8.626	8.568	8.452	8.483	8.399
		totaal	9.940	9.288	9.199	9.169	9.139	9.051	9.018	8.949	9.006	8.931	8.800	8.821	8.743
18.11	Krantendrukkerijen	arbeiders	861	848	844	841	814	782	762	749	717	709	700	688	677
		bedienden	484	477	460	447	446	447	432	415	403	405	404	401	399
		totaal	1.345	1.325	1.304	1.288	1.260	1.229	1.194	1.164	1.120	1.114	1.104	1.089	1.076
18.12	Overige drukkerijen	arbeiders	6.953	6.809	6.756	6.715	6.630	6.562	6.426	6.271	6.178	6.059	5.831	5.816	5.762
		bedienden	3.687	3.678	3.656	3.679	3.650	3.654	3.632	3.570	3.510	3.503	3.441	3.432	3.402
		totaal	10.640	10.487	10.412	10.394	10.280	10.216	10.058	9.841	9.688	9.562	9.272	9.248	9.164
18.13	Prepress	arbeiders	687	661	608	581	579	566	565	571	554	569	562	516	514
		bedienden	1.261	1.270	1.180	1.156	1.155	1.122	1.109	1.102	968	975	981	943	950
		totaal	1.948	1.931	1.788	1.737	1.734	1.688	1.674	1.673	1.522	1.544	1.543	1.459	1.464
18.14	Eindbewerking	arbeiders	577	561	558	573	565	536	509	511	507	493	487	503	490
		bedienden	92	91	89	91	85	81	79	74	74	71	71	70	66
		totaal	669	652	647	664	650	617	588	585	581	564	558	573	556
18.12 / 18.13/	Overige drukkerijen, prepress	arbeiders	8.217	8.031	7.922	7.869	7.774	7.664	7.500	7.353	7.239	7.121	6.880	6.835	6.766
18.14	Premediadiensten, binderijen	bedienden	5.040	5.039	4.925	4.926	4.890	4.857	4.820	4.746	4.552	4.549	4.493	4.445	4.418
	Aanverwante diensten	totaal	13.257	13.070	12.847	12.795	12.664	12.521	12.320	12.099	11.791	11.670	11.373	11.280	11.184
18 + 58.1	Totaal grafische nijverheid	arbeiders	9.536	9.339	9.186	9.117	8.983	8.835	8.640	8.474	8.336	8.193	7.928	7.861	7.787
		bedienden	15.006	14.344	14.164	14.135	14.080	13.966	13.892	13.738	13.581	13.522	13.349	13.329	13.216
		totaal	24.542	23.683	23.350	23.252	23.063	22.801	22.532	22.212	21.917	21.715	21.277	21.190	21.003

Bron: RSZ- gecentraliseerde gegevens

Tabel 2-7: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht

PC			3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	1 kw 2012	2 kw 2012	3 kw 2012	4 kw 2012	1 kw 2013	2 kw 2013	3 kw 2013	4 kw 2013	1 kw 2014	2 kw 2014	3 kw 2014	4 kw 2014
221	PC voor de bedienden uit de papiernijverheid	bedienden	824	826	845	840	844	849	848	840	867	860	859	867	871	871	857	852	840	836
		vr. bedienden	266	263	267	259	260	259	257	253	274	266	265	266	264	260	264	261	261	261
		totaal	1.090	1.089	1.112	1.099	1.104	1.108	1.105	1.093	1.141	1.126	1.124	1.133	1.135	1.131	1.121	1.113	1.101	1.097
129	PC voor de voortbrenging van papierpap, papier	arbeiders	2.632	2.607	2.573	2.591	2.590	2.600	2.591	2.574	2.551	2.538	2.532	2.510	2.495	2.471	2.467	2.368	2.345	2.338
		arbeidslers	79	80	80	77	77	77	78	73	68	69	70	68	68	67	65	59	56	54
		totaal	2.711	2.687	2.653	2.668	2.667	2.677	2.669	2.647	2.619	2.607	2.602	2.578	2.563	2.538	2.532	2.427	2.401	2.392
136	PC voor de papier- en kartonbewerking	arbeiders	5.341	5.334	5.323	5.326	5.271	5.182	5.143	5.124	5.055	5.021	5.018	4.978	4.928	4.868	4.897	4.885	4.937	4.875
		arbeidslers	1.386	1.358	1.316	1.305	1.296	1.266	1.272	1.258	1.244	1.223	1.197	1.159	1.136	1.137	1.173	1.169	1.186	1.165
		totaal	6.727	6.692	6.639	6.631	6.567	6.448	6.415	6.382	6.299	6.244	6.215	6.137	6.064	6.005	6.070	6.054	6.123	6.040
222	PC voor de bedienden van de papier- en	bedienden	1.464	1.452	1.459	1.453	1.424	1.435	1.407	1.407	1.393	1.379	1.387	1.386	1.382	1.395	1.388	1.385	1.380	1.352
		vr. bedienden	1.059	1.065	1.070	1.068	1.034	1.045	1.033	1.029	1.023	1.008	1.002	1.001	1.007	1.013	998	996	992	993
		totaal	2.523	2.517	2.529	2.521	2.458	2.480	2.440	2.436	2.416	2.387	2.389	2.387	2.389	2.408	2.386	2.381	2.372	2.345
142.03	Sub-CP voor de terugwinning van papier	arbeiders	427	431	446	440	429	n.b.	442	445	438	443	431	422	429	439	437	434	412	409
		arbeidslers	29	27	28	28	27	n.b.	28	28	29	30	30	22	21	22	20	18	16	15
		totaal	456	485	474	468	456	n.b.	470	473	467	473	461	444	450	461	457	452	428	424
130	PC voor het drukkerij-, grafische kunst- en	arbeiders	8.015	7.958	7.829	7.756	7.702	7.693	7.520	7.420	7.347	7.236	7.131	6.983	6.844	6.732	6.600	6.405	6.340	6.297
		arbeidslers	2.344	2.329	2.314	2.299	2.289	2.253	2.222	2.181	2.176	2.160	2.115	2.055	2.031	1.990	1.955	1.893	1.883	1.868
		totaal	10.359	10.287	10.143	10.055	9.991	9.946	9.742	9.601	9.523	9.396	9.246	9.038	8.875	8.722	8.555	8.298	8.223	8.165

Bron: RSZ- gecentraliseerde gegevens

In de grafische sector neemt, net zoals in de papiersector, het aantal arbeidsplaatsen verder af in 2014. Op een jaar tijd is het aantal arbeidsplaatsen in de grafische sector evenwel sterker afgenomen dan in de papiersector. Tussen het 4de kwartaal van 2013 en 2014 verloor de grafische sector 914 werknemers of 4,2% tegenover 210 werknemers of 1,7% in de papiersector. Het personeelsbestand liep terug van 21.917 werknemers in het 4de kwartaal van 2013 tot 21.003 werknemers in het 4de kwartaal van 2014. Dit vertaalt zich ook een achteruitgang van het aantal arbeidsplaatsen in het PC 130 (drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf) met 6,4% tot 8.165. Het grootste aandeel in het totaal jobverlies van de grafische sector is afkomstig van de overige drukkerijen (18.12) en de uitgeverijen (58.1).

De druk en de uitgifte van kranten, tijdschriften, boeken, brochures en reclamecatalogi staan onder druk doordat digitale alternatieven aan belang winnen. In het reclamesegment snoept de digitale reclame marktaandeel af van de papieren versies. Ook in de tijdschriften- en boekenmarkt zet de digitale omwenteling zich verder.

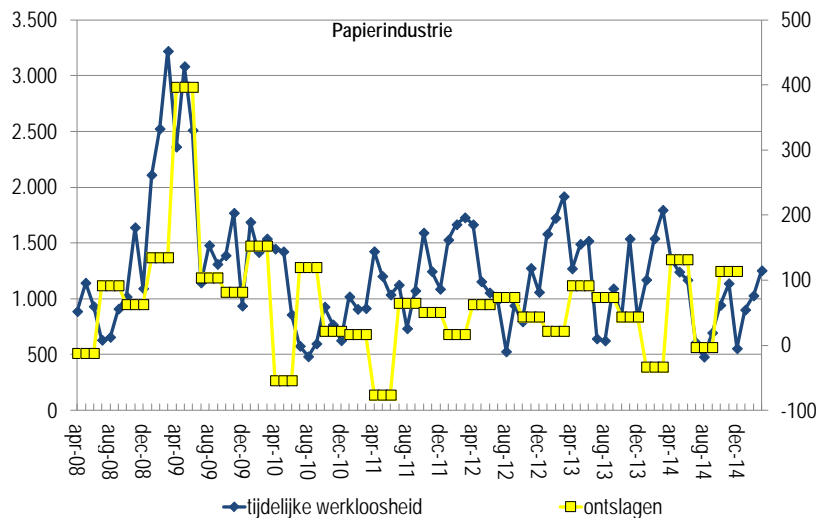
2.6.3 Ontwikkeling van de ontslagen in relatie tot de tijdelijke werkloosheid

De tijdelijke werkloosheid dient om bepaalde periodes van mindere activiteit op te vangen en vertoont bijgevolg een cyclisch verloop. Als we de tendens van het aantal ontslagen in relatie tot de evolutie van de tijdelijke werkloosheid in Grafiek 2-7 en Grafiek 2-8 bekijken, zien we een duidelijk verband tussen beide indicatoren. Een verhoging van de tijdelijke werkloosheid vermindert in eerste instantie het aantal effectieve ontslagen. Als de economische situatie zich niet tijdig herneemt, is een stijging van de tijdelijke werkloosheid evenwel een voorbode voor toekomstige effectieve ontslagen.

In de papier- en kartonsector heeft de conjunctuurverbetering zich in 2014 niet onmiddellijk in de werkgelegenheidscijfers vertaald. Zo schakelt de sector in het eerste kwartaal over op meer tijdelijke werkloosheid. In eerste instantie lijkt op deze manier een verdere toename van het aantal netto-ontslagen afgewend. De aantrekkende conjunctuur kan evenwel niet vermijden dat het aantal ontslagen in het 2de kwartaal van 2014 stijgt als gevolg van de afbouw van de tijdelijke werkloosheid. Na een quasi stabilisatie in het 3de kwartaal volgt ook in het laatste kwartaal van 2014 een stijging van het aantal ontslagen. Vermoedelijk ligt de afbouw van het aantal tijdelijk werklozen in de maand december aan de basis hiervan.

In het eerste kwartaal van 2015 stellen we vast dat de tijdelijke werkloosheid opnieuw wordt opgetrokken. Het valt af te wachten of dit zich in een latere fase zal vertalen in ontslagen. De bruto conjunctuercijfers wijzen evenwel op een afzwakking van de opwaartse trend die de sector in 2014 doormaakte wat een toekomstig behoud van de werkgelegenheid moeilijk zal maken.

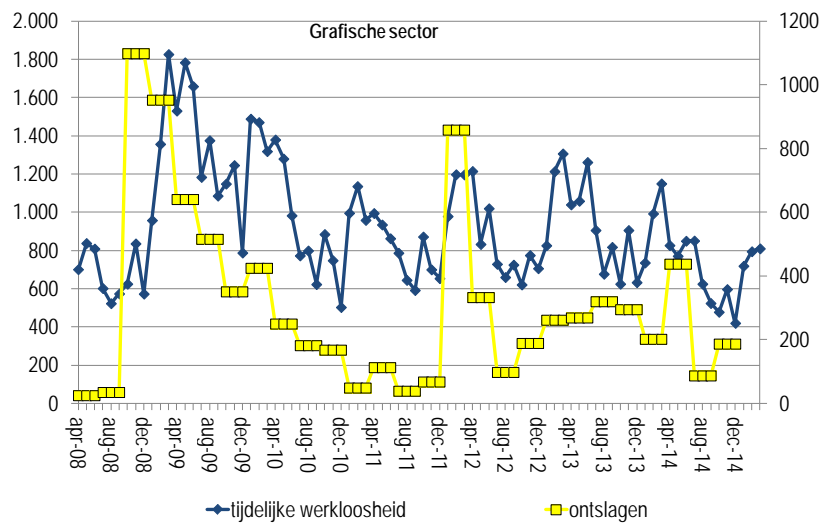
Grafiek 2-7: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de papierindustrie

Bron: RVA en RSZ

In de grafische sector vermijdt een toename van de tijdelijke werkloosheid in het eerste kwartaal van 2014 voorlopig een verhoging van het aantal netto-ontslagen. Vanaf april wordt de tijdelijke werkloosheid evenwel quasi aanhoudend afgebouwd tot een historisch laag niveau in december 2014. Ondanks de herneming van de conjunctuur in de grafische sector sinds midden 2013 uit de afbouw van de tijdelijke werkloosheid zich voornamelijk in het 2de kwartaal van 2014 in een stevige afbouw van het aantal arbeidsplaatsen. Begin 2015 wordt opnieuw meer beroep gedaan op tijdelijke werkloosheid. Aangezien de brutoconjunctuercijfers in deze periode neerwaarts wijzen kan een toekomstige stijging van de netto-ontslagen niet worden uitgesloten. Dit sluit aan bij de pessimistische verwachtingen van de respondenten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015. Zij verwachten namelijk een verdere inkrimping van het personeelsbestand.

Grafiek 2-8: Evolutie tijdelijke werkloosheid en aantal ontslagen in de grafische sector

Bron: RVA en RSZ

2.6.4 Faillissementsgegevens

Naast de tijdelijke werkloosheidscijfers, kunnen ook de faillissementscijfers een duidelijker beeld geven over de oorzaken van de dalende werkgelegenheid in de RSZ- statistieken. Hiermee lichten we één onderdeel uit de RSZ- statistieken, namelijk het jobverlies gekoppeld aan de faillissementen van de ondernemingen binnen de sector.

De verdere achteruitgang van de werkgelegenheid in de papiersector in 2014 is voor 5,7% afkomstig uit faillissementen. Gezien de afwezigheid van faillissementen in het fabricagesegmet van papier en karton, is dit uitsluitend toe te schrijven aan het verwerkingsegmet van papier en karton. Zoals in het vorige conjunctuurverslag kon worden vastgesteld, zijn de faillissementen niet langer de hoofdoorzaak van de afbouw van de werkgelegenheid in de papiersector.

In de grafische sector neemt in 2014 zowel het aantal faillissementen als het jobverlies per faillissement af in vergelijking met 2013. In de uitgeverijensector daalt het aandeel netto-ontslagen afkomstig uit faillissementen. Met 12% van de netto-ontslagen zijn de faillissementen dus niet langer de bepalende factor voor het verlies aan werkgelegenheid in de sector. In de drukkerijensector daarentegen oefenen de faillissementen met bijna 42% een wezenlijke invloed uit op de dalende werkgelegenheid in de grafische sector in 2014. Toch stellen we ook hier een dalende trend in het aantal faillissementen en het hieraan gekoppeld jobverlies vast.

Tabel 2-8: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (voor de volledige jaren 2013 en 2014)

Nace-code	Volledige jaren Sector of subsector	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende werkgevers	
		2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
1700	Totaal papierindustrie	3	2	25	12	24	12	1	0	0	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	3	2	25	12	24	12	1	0	0	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van	1	1	0	12	0	12	0	0	0	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1723	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1729	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton	2	0	25	0	24	0	1	0	0	0
1800	Totaal Drukkerijen en reproductie van opgenomen media	67	59	381	270	292	215	71	37	18	18
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	66	57	381	269	292	215	71	37	18	17
1811	Krantendrukkerijen	6	2	47	2	46	0	1	0	0	2
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	27	30	231	200	165	166	59	28	7	6
1813	Prepress- en premediadiensten	29	16	62	40	44	29	7	6	11	5
1814	Binderijen en aanverwante diensten	4	6	41	27	37	20	4	3	0	4
5810	Totaal Uitgeverijen	37	29	90	32	59	19	21	9	10	4
5811	Uitgeverijen van boeken	13	12	10	13	5	3	3	9	2	1
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	2	2	17	3	12	1	5	0	0	2
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	14	7	56	12	41	12	11	0	4	0
5819	Overige uitgeverijen	7	6	7	11	1	3	2	7	4	1
Totaal		107	90	496	269	375	246	93	1	28	22

Bron: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie

Een vergelijking voor de eerste 4 maanden van 2015 met de RSZ- cijfers is niet mogelijk aangezien we voorlopig enkel beschikken over werknemersgegevens tot en met het laatste kwartaal van 2014.

Als we de faillissementsgegevens van de eerste 4 maanden van 2014 en 2015 naast elkaar leggen in Tabel 2-9, stellen we vast dat de papier- en kartonsector voorlopig geen faillissementen telt, daar waar hij in dezelfde periode in 2013 evenwel 2 faillissementen kende met een verlies van 12 jobs tot gevolg.

In de grafische sector gaan iets meer drukkerijen over kop wat bijgevolg ook meer jobs doet verloren gaan dan in de eerste 4 maanden van 2014. Het jobverlies per faillissement neemt licht toe van 1,6 jobs in de eerste 4 maanden van 2014 tot 2,9 jobs in de eerste 4 maanden van 2015. In de subsector van de prepress bedrijven en de overige drukkerijen komen de meeste faillissementen voor. Het groeiend succes van digitale tools maakt prepress taken toegankelijker voor een breed publiek aan klanten of drukkerijen wat het voortbestaan van dit soort bedrijven op de helling zet. Daarnaast voelen de overige drukkerijen de hete adem van (inter)nationale concurrenten en elektronische alternatieven in hun nek als gevolg van de digitalisering en globalisering.

De uitgeverijen daarentegen kennen iets minder faillissementen wat ook het banenverlies doet afnemen. Het gemiddeld jobverlies per faillissement daalt ook licht. Kleinere uitgeverijen sluiten dus de deuren in de eerste 4 maanden van 2015. De uitgeverijen van tijdschriften kennen het hoogste aantal falingen en worden op de voet gevolgd door de uitgeverijen van boeken.

Over het algemeen kunnen we besluiten dat de situatie in de papiersector voorlopig stabiliseert. In de grafische sector heeft de conjunctuuropleving in 2014 voor een afname van het aantal faillissementen en het hieraan gekoppeld jobverlies gezorgd. Hierdoor is de negatieve impact van faillissementen op de totale werkgelegenheid minder groot. In de eerste 4 maanden van 2015 zien we in de

drukkerijensector evenwel opnieuw meer faillissementen tevoorschijn komen. Aangezien de conjunctuur in de grafische sector afzwakt, kan het structureel probleem van de overcapaciteit op de grafische markt niet langer worden gecamoufleerd. Dit uit zich in de drukkerijensector alvast in een lichte toename van het aantal faillissementen en de hieraan gekoppelde ontslagen.

Tabel 2-9: Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (eerste 4 maanden van 2014 en 2015)

Nace-code	4 eerste maanden van 2014 en 2015 Sector of subsector	Aantal faillissementen		Totaal banenverlies		Verlies voltijdse banen		Verlies deeltijdse banen		Banenverlies loontrekkende	
		4m2014	4m2015	4m2014	4m2015	4m2014	4m2015	4m2014	4m2015	4m2014	4m2015
1700	Totaal papierindustrie	2	0	12	0	12	0	0	0	0	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	2	0	12	0	12	0	0	0	0	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	1	0	12	0	12	0	0	0	0	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1800	Totaal Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	19	22	31	64	16	56	5	1	10	7
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	19	19	27	61	12	56	5	0	10	5
1811	Krantendrukkerijen	2	1	2	0	0	0	0	0	2	0
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	5	7	8	28	6	24	1	0	1	4
1813	Prepress- en premediadiensten	9	10	17	13	10	12	4	0	3	1
1814	Binderijen en aanverwante diensten	3	1	4	20	0	20	0	0	4	0
5810	Totaal Uitgeverijen	11	9	18	10	12	4	4	2	2	4
5811	Uitgeverijen van boeken	6	3	2	5	1	3	1	2	0	0
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	4	5	14	4	11	1	3	0	0	3
5819	Overige uitgeverijen	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1
	Totaal	32	31	61	74	40	60	9	3	12	11

Bron: Fod Economie, KMO, Middenstand en Energie

3 Conclusie

3.1 Twee waardeketens

Zoals in het vorig conjunctuurverslag werd vastgesteld, zien we dat de sector meer en meer een cluster vormt rond twee waardeketens.

De eerste waardeketen omvat de productie van het kantoor- en grafisch papier dat wordt ingezet bij het drukken en uitgeven van boeken, tijdschriften, kranten, reclaimedrukwerk, ... Deze eerste keten staat onder druk als gevolg van de digitale omwenteling. Zo komen deze papieren dragers oog in oog te staan met digitale dragers en verliezen ze terrein door de opmars van paperless offices, online reclame, digitale boeken, kranten en tijdschriften. Dit is de keten die het moeilijk heeft en moet transformeren om te overleven. Hier zal dus op zoek moeten worden gaan naar nieuwe verdienmodellen die aandacht hebben voor de complementariteit tussen papieren en digitale dragers.

De tweede waardeketen betreft de productie en bedrukking van verpakkingspapier en –karton en het huishoudelijk en technisch papier. Deze keten wordt vooral gedragen door de structurele groei van online handel, demografische evoluties zoals de veroudering van de bevolking en de voortschrijdende verstedelijking. Hierdoor zal de vraag naar individueel verpakte goederen, klaar voor verkoop onvermijdelijk verder stijgen.

De conjuncturele conclusies voor de sector hieronder moeten dan ook in het licht van deze twee van elkaar onderscheiden waardeketens gelezen worden.

3.2 Pulp

Omdat de papierpulp een belangrijke grondstof is voor de papier- en grafische sector, houden we eerst de conjunctuurindicatoren van de Belgische pulpsector tegen het licht. In 2014 produceren de Belgische pulpbedrijven iets meer verse pulp dan in 2013. Er wordt zowel meer pulp in- als uitgevoerd. Aangezien de invoertoeename sterker was dan de uitvoertoeename vergroot dit het handelsbalanstekort. Wat de start van 2015 betreft wijzen de cijfers voorlopig op een verkleining van het handelsbalanstekort, zij het dat zowel de in- als uitvoer een sterke afname kennen.

Voor de prijzen baseren we ons op de Europese pulpprijzen aangezien deze richtinggevend zijn voor de Belgische prijzen. De pulpproducten kunnen we onderverdelen in twee soorten; enerzijds de houtpulp met lange vezels die een hoge weerbaarheid aan het papier geven waartoe de softwood pulp behoort, anderzijds de houtpulp met korte vezels waartoe de eucalyptus pulp behoort. Traditioneel kennen beide pulpsoorten een gelijkaardig prijsverloop, maar sinds midden 2013 slaan beiden een andere weg in. De prijs van eucalyptus pulp zwakt onder invloed van een afnemende vraag af en de prijs van de NBSK pulp gaat de hoogte in. Sinds midden 2014 lijkt het prijsverschil tussen de twee pulpsoorten evenwel groot genoeg om de vraag naar de eucalyptus pulp opnieuw aan te wakkeren wat vanzelfsprekend een opwaarts effect heeft op de prijs van deze pulpsoort. Onder invloed van het spel van vraag en aanbod op de markt van papierpulp zien we dus geleidelijk aan de prijzen van de beide pulpsoorten naar elkaar toe convergeren.

3.3 Papier

Papierproducenten maken gebruik van de papierpulp als grondstof om papier- en karton (artikelen) te produceren. Samen met een lichte productiestijging van de pulp trekt ook de papierproductie in 2014 aan. Naast de belangrijke bijdrage van het verpakkingspapier draagt ook het grafisch papier in 2014 bij aan de productie- en omzettoename. In de papier- en kartonverwerkende sector zet dit de producenten aan om meer te investeren wat één van de oorzaken vormt van de daling van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit in het derde kwartaal van 2014. In de papier- en kartonfabricagesector daarentegen neemt de bezettingsgraad toe in 2014. Dit is een logisch gevolg van een productieverhoging in combinatie met een investeringskrimp. Het concurrentievermogen tegenover buitenlandse papierbedrijven zwakt verder af wat het handelsbalanstekort op 407,8 miljoen euro brengt in 2014.

Wat het eerste kwartaal van 2015 betreft, neemt de omzet in de sector van de fabricage van pulp, papier en karton af. Dit is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan de productieafname van de pulp aangezien de productie van papier blijft toenemen. Deze productieverhoging wordt zowel gedragen door het verpakkingspapier - en karton, het grafisch papier als het huishoudelijk papier. Demografische ontwikkelingen, de verstedelijking en het groeiend succes van e-commerce doen de vraag naar verpakkingspapier- en karton aantrekken. Daarnaast creëert het fragiel economisch herstel meer

financiële ademruimte voor de bedrijven. Hierdoor nemen de reclamebestedingen en bijgevolg ook de vraag naar grafisch papier toe.

Doordat voldoende vraag naar verpakkingspapier en –karton op de markt aanwezig is, zijn vraag en aanbod goed in balans. Toch treedt begin 2015 een prijsmatiging in Duitsland op o.a. door de ruime beschikbaarheid aan papier. Gezien de nog te verwachten groei op de markt is dit een aantrekkelijk segment voor papierproducenten en hierdoor breidt ook het aanbod uit. Naar het voorbeeld van de overzeese sectorgenoten plannen de Europese producenten van verpakkingspapier evenwel een prijsverhoging.

Het fragiel economisch herstel remt de neerwaartse druk op de prijzen van het grafisch papier enigszins af. In sommige segmenten kunnen we in de loop van de eerste helft van 2015 zelfs een lichte stijging waarnemen, zoals het geval is bij het houtvrij ongestreken papier. Dit heeft evenwel ook te maken met de kostenstructuur van de aanbieders. Door de verzwakking van de euro wordt de import van grondstoffen aanzienlijk duurder. Dit trachten zij door te rekenen in de papierenprijzen. In België komt de verminderde druk op de prijzen pas later tot uiting omdat hier wordt gewerkt met lange termijn contracten waarin vaste prijsafspraken zijn vastgelegd. Toch zien we begin 2015 de eerste tekenen van een prijsstijging tevoorschijn komen voor het houtvrij ongestreken papier. Dit ligt in de lijn van onze vaststellingen voor de Duitse prijzen.

Na een stevige heropleving in de papier- en kartonsector in 2014 wijzen de meeste conjunctuurindicatoren op een afzwakking naar 2015 toe. De resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015 onderschrijven het optimisme van 2014 niet. Ondanks de aantrekking van de buitenlandse bestellingen gaan de binnenlandse vraag en bijgevolg ook de verkoopprijsvooruitzichten erop achteruit. Ook de vraag- en prijsvooruitzichten beloven geen verbetering. De bruto conjunctuurcurve van de gezamenlijke papier- en kartonnijverheid gaat er in mei 2015 dan ook licht op achteruit.

Dit vertaalt zich in het eerste kwartaal van 2015 o.a. in een investeringskrimp zowel in de papier- en kartonfabricage als de verwerkende sector. Een verhoging van de bezettingsgraad in beide subsectoren volgt hieruit. Daarnaast dragen ook de productiestijging in de papier- en kartonfabricage sector en de omzettoename in de papier- en kartonverwerkende sector bij aan de hogere bezetting van de productiecapaciteit.

In de 2 eerste maanden van 2015 wordt in de papiersector minder handel met het buitenland gedreven. Zowel de uitvoer als de invoer nemen af, maar de invoerdaling zet zich sterker door wat ertoe leidt dat het voorlopig handelsbalanstekort kleiner is dan in de eerste 2 maanden van 2014. Er is geen eenduidige beweging in de internationale handelsontwikkelingen van de voorbije jaren vast te stellen. Het valt dus af te wachten wat de rest van het jaar met zich zal meebrengen.

3.4 Grafische sector

De grafische bedrijven zijn de klanten van de papierbedrijven. Hoe meer drukwerk zij produceren en verhandelen, hoe groter de vraag naar papier. Hun succes beïnvloedt dus in belangrijke mate de economische prestaties van de papiersector.

Na een tijdelijke heropleving sinds midden 2013 dreigt de schaduw van de structurele overcapaciteit zich begin 2015 opnieuw over de grafische sector te werpen. In de loop van 2014 kon de sector nog positieve omzet- en internationale handelscijfers voorleggen en kende de sector voor het eerst sinds lang geen investeringskrimp. Bij de start van 2015 slaagt de sector er evenwel niet langer in om deze positieve trend verder te zetten. Uit de resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015 valt af te leiden dat de binnen- en buitenlandse bestellingen erop achteruit gaan. Toch heeft dit voorlopig geen negatieve impact op de verkoopprijzen. Ook de omzet- en de buitenlandse handelscijfers lijken de negatieve impact van deze kentering nog niet te voelen. De omzet stijgt in het eerste kwartaal van 2015 en ook de uitvoer trekt in de eerste 2 maanden van 2015 nog aan. Er wordt zelfs meer geïnvesteerd in het eerste kwartaal van 2015 wat de verlaging van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit in diezelfde periode kan verklaren.

Niettemin zijn de vooruitzichten voor de rest van 2015 vrij pessimistisch. Als de positieve conjuncturele effecten van de aantrekkende economie zijn uitgewerkt, zal het probleem van de structurele overcapaciteit op de markt veel zichtbaarder worden. Naast de waardeketen van het klassieke (reclame) drukwerk waarbinnen grafische bedrijven voor een groot deel actief zijn, heeft zich een breed scala aan concurrerende digitale dragers genesteld. Bijgevolg zien de gedrukte media marktaandeel verloren gaan aan de digitale media. Deze onomkeerbare trend noopt de grafische sector tot het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen. Volgens experts kan o.a. het complementair inzetten van gedrukte en digitale media vorm geven aan nieuwe verdienmodellen. Om dergelijke pistes te kunnen bewandelen, zullen evenwel investeringen en samenwerkingsverbanden met ICT- experts nodig zijn. De krappe winstmarges in de grafische sector die voortvloeien uit een hevige prijzenconcurrentie laten voorlopig weinig manoeuvreerruimte toe. Toch wordt in de drukkerijensector in het eerste kwartaal van 2015 beduidend meer geïnvesteerd dan in diezelfde periode in 2014.

3.5 Werkgelegenheid

Een conjunctuurverbetering wordt doorgaans niet altijd of pas later vertaald in de werkgelegenheidscijfers. Meestal zien we dit in de papier- en grafische sector resulteren in een vermindering van de afname of een trage toename van de werkgelegenheid. De betere conjunctuur in 2014 zorgde in de papiersector inderdaad voor een tragere afname van de werkgelegenheid. Door deze afname bereikte de sector met 11.965 werknemers toch haar laagste niveau aan tewerkstelling sinds 2008. De structurele overcapaciteit in onze papiersector is hier natuurlijk niet vreemd aan.

De verdere achteruitgang van de werkgelegenheid in 2014 vloeit enerzijds voort uit ontslagen o.a. via een verdere afbouw van het aantal tijdelijke werklozen en anderzijds ook uit faillissementen in de subsector van papier- en kartonartikelen (5,7% van de netto-ontslagen in nace 17.2). Zoals in het vorige conjunctuurverslag kon worden vastgesteld, zijn faillissementen niet langer de hoofdoorzaak van de afbouw van de werkgelegenheid in de papiersector. In de eerste 4 maanden van 2015 worden zelfs geen faillissementen genoteerd. De tijdelijke werkloosheid wordt in het eerste kwartaal van 2015 evenwel opgetrokken en het valt af te wachten of dit zich zal vertalen in verdere ontslagen. De bruto conjunctuurcijfers wijzen evenwel op een afzwakking van de opwaartse trend die de sector in 2014 doormaakte wat een toekomstig behoud van de werkgelegenheid moeilijk zal maken. Toch hebben de respondenten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015 in het vooruitzicht dat er meer werkkrachten zullen worden ingezet.

In de grafische sector neemt, net zoals in de papiersector het aantal arbeidsplaatsen verder af in de loop van 2014 tot 21.003 werknemers. Deze achteruitgang van de werkgelegenheid vloeit enerzijds voort uit gewone ontslagen o.a. via de afbouw van het aantal tijdelijke werklozen en anderzijds uit faillissementen (12% van de netto-ontslagen). Hiermee vormen de faillissementen niet langer een bepalende factor voor het verlies aan werkgelegenheid. Als we enkel de drukkerijensector bekijken dan laten de faillissementen evenwel in belangrijkere mate hun invloed gelden op de werkgelegenheid. 42% van de netto-ontslagen komt in 2014 voort uit falingen van drukkerijen. Toch stellen we een dalende trend in het aantal faillissementen en het hieraan gekoppeld jobverlies vast.

Begin 2015 wordt opnieuw meer beroep gedaan op tijdelijke werkloosheid en worden meer faillissementen in de drukkerijensector genoteerd wat logischerwijs ook meer banen doet verdwijnen dan in de eerste 4 maanden van 2014. Aangezien de conjunctuur in de grafische sector afzwakt, kan het structureel probleem van de overcapaciteit niet langer worden gecamoufleerd. Een toekomstige stijging van de netto-ontslagen kan bijgevolg niet worden uitgesloten. Dit sluit aan bij de pessimistische verwachtingen van de respondenten van de conjunctuurenquête van de NBB van mei 2015. Zij verwachten namelijk een verdere inkrimping van het personeelsbestand.

3.6 Algemeen

Het succes van online aankopen en huis-aan-huis leveringen, de vergrijzing en de voortschrijdende verstedelijking dragen één voor één bij aan een toename van de vraag naar verpakkingspapier- en karton. De waardeketen van het kantoor- en grafisch papier en de gedrukte media profiteert hier evenwel in veel mindere mate van. Bepaalde ontwikkelingen, zoals de groei van de online handel, maken zelfs dat deze waardeketen meer onder druk komt te staan. Daarenboven lijken de positieve conjuncturele effecten geleidelijk aan te zijn uitgewerkt waardoor het probleem van de overcapaciteit terug zichtbaarder wordt. Deze overcapaciteit is ontstaan door een uitbreiding van de productiecapaciteit die na de crisisperiode en de opkomst van concurrerende producten een aanbodoverschot op de markt hebben teweeg gebracht. Een groot stuk van het marktaandeel is verloren gegaan aan concurrerende digitale dragers en (inter)nationale concurrenten. De trend naar paperless offices en de voortzetting van de digitalisering onder de vorm van online reclame, digitale boeken, kranten en tijdschriften hebben een onvermijdelijke impact op het verbruik en de vraag naar grafisch papier en de hieruit voortkomende artikelen.

Op het vlak van internationale concurrentie zorgt de verzwakking van de euro tegenover de dollar enigszins voor een stimulans voor de export van papier. Ook de optimistischere groeivoorzichten van de EC voor de Eurozone en de recente opvoering van het consumenten- en producentenvertrouwen leiden tot een gunstigere omgeving waarbinnen de papier- en grafische sector functioneert. Aangezien we weten dat de vraag naar (reclame)drukwerk zeer conjunctuurgevoelig is zal een algemene conjunctuurherstel een sterkere positieve impuls geven aan de economische activiteiten van de papier- en grafische sector dan aan minder conjunctuurgevoelige sectoren.

Het conjunctuurherstel blijft evenwel fragiel en afhankelijk van heel wat verschillende factoren. Belangrijke factoren zijn de effecten van de kwantitatieve versoepeling door de ECB, de Belgische beleidsmaatregelen gericht op de verbetering van de competitiviteit, de groei in de buurlanden die een belangrijke afzetmarkt vormen voor de Belgische grafische sector, de olieprijs, de mogelijke politieke en economische ontwikkelingen in Griekenland en andere geopolitieke ontwikkelingen.

Vast staat dat de positieve structurele groei van het verpakkingsegment en de verbeterende internationale conjunctuur, niet zal volstaan om de papier- en grafische sector opnieuw te laten floreren en de werkgelegenheid in de sector terug te laten groeien.

Ongeacht deze ontwikkelingen zullen dus binnen de papier- en grafische sector structurele keuzes dienen te worden gemaakt. In de toekomst zal het drukwerk een plaats moeten vinden binnen een breder aanbod aan communicatiemiddelen. Het digitaal kanaal vindt meer en meer zijn weg in de communicatiewereld en deze tendens is niet te stoppen. De focus voor de toekomst van de grafische sector zal vermoedelijk een verruiming van de rol van de drukkerij en uitgeverij naar de rol van communicatiedienstverlener inhouden. Deze transformatie zal een herpositionering van de eigen strategieën en verdienmodellen vragen.

4 Bibliografie

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De economische conjuncturele ontwikkeling in de papier- en grafische industrie CRB 2013-0151

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, De conjunctuur in de papier- en grafische sector najaar 2014, CRB 2015-0285

COBELPA, maandelijks statistische gegevens

COBELPA, <http://www.cobelpa.be/fr/pu19.html>

European Economic Forecast, lente 2015,
http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2015_spring_forecast_en.htm

EUROSTAT, ESI (Economic Sentiment Indicator)

FEBELGRA, magazine Factua

FILPAP, prijsgegevens

FOD ECONOMIE, Statbel, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/>

GRAFISCH NIEUWS, maandblad

INTERGRAF EN WORLD PRINT AND COMMUNICATION FORUM, Print matters for the future conference te Porto op 5 juni 2015

INTERNATIONAAL ENERGIE AGENTSCHAP

LA LETTRE DU PAPIER

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Conjunctuurbarometer

NATIONALE BANK VAN BELGIE, maandelijks en driemaandelijks conjunctuurenquêtes

NATIONALE BANK VAN BELGIE, nationale rekeningen

NEDERLANDSCHE BANK

RISI, PPI Europe

RSZ, gecentraliseerde gegevens

RVA, tijdelijke werkloosheidsstatistieken

SMITHERS PIRA, <http://www.smitherspira.com/news/2014/june/current-state-of-the-paper-packaging-market>